

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

M I N D E R

OM

HERLUF TROLLE OG BIRGITTE GJØE

VÆSENTLIG

I

HERLUFSHOLM KIRKE

PAA HERLUFSHOLMENS STIFTELSES FORANSTALTNING

SAMLEDE OG BESKREVNE

AF

DR. HENRY PETERSEN

UDGIVET EFTER FORFATTERENS DØD

AF

DR. V. MOLLERUP

MED 18 AFBILDNINGER, DELS STUKNE I KOBBER AF PROF. MAGNUS PETERSEN, DELS FOTOGRAFISK REPRODUCEREDE
I PACTH & CRONÉS ETABLISSEMENT

KØBENHAVN

HOS V. THANING & APPEL

1897

M I N D E R

OM

HERLUF TROLLE OG BIRGITTE GJØE

FORORD

Ved Dr. Henry Petersens Død den 21. September 1896 laa dette Arbejde for største Delen færdig og renskrevet til Trykning. De Afsnit, som behandle Mindesmærkerne i Herlufsholm Kirke, vare fuldendte, Resten henlaa i tildels ubearbejdet Form, Slutningen endog uden nogen Behandling fra Forfatterens Side. Alle Afbildningerne vare imidlertid udførte, og med dem som Grundlag har Undertegnede lagt den sidste Haand paa Arbejdet. Der er selvfølgelig ikke foretaget Ændringer i Forfatterens Manuskript, og Udgiverens Arbejde har væsentlig bestaaet i at tilføje den nødvendige Beskrivelse af de Mindesmærker, som Forfatteren endnu ikke havde foretaget.

Dette Værk af den saa tidlig bortrevne udmærkede Kender af vor Fortids historiske Mindesmærker burde ikke henligge uudgivet, og Herlufsholms Stiftelse, paa hvis Opfordring Forfatteren i sin Tid paatog sig Udgivelsen deraf, har beredvillig foranstaltet Udgivelsen.

September 1897.

Møllerup.

BILLEDFORTEGNELSE

- Tavle 1. Herluf Trolles Kranium.
— 2. Herluf Trolles Sværd.
— 3. Herluf Trolles Rustning.
— 4. Byrge Trolles Rustning.
— 5. Altertavle i Herlufsholm Kirke.
— 6-9. Herluf Trolles og Birgitte Gjoes Gravmonument i Herlufsholm Kirke.
— 10. Altertavle i Nationalmuseet med Herluf Trolles og Birgitte Gjoes Portrætter.
— 11. Herluf Trolles Portræt paa Altertavlen i Nationalmuseet.
— 12. Birgitte Gjoes Portræt i Odense adelige Jomfrukloster.
— 13. Ligsten over Mette Bydelsbak i Gunderslevholm Kirke.
— 14. Ligsten over Mogens Gjoe med begge sine Hustruer i Voldum Kirke.
— 15. Ligsten over Axel Gjoe i Voldum Kirke.
— 16. Ligsten over Fru Kirstine Skave og Niels Trolle i Tørup Kirke.
— 17. Ligsten over Jakob Trolle og Byrge Trolle i Aasum Kirke.
— 18. Ligsten over Byrge Trolle og Pernille Gjoe i Herlufsholm Kirke.

I.

Herluf Trolles og Birgitte Gjões Kister.

Byrge Trolles Grav.

Ved et Restaurationsarbejde i Herlufsholms Kirke i August 1884 brød man fra den Grav, hvori Arild Hvitfeldts fornyede Kiste i Aarhundredets Begyndelse var nedsat, Hul paa den søndre Sidemur til Gravhvælvingen under Herluf Trolles og Birgitte Gjões Monument. Det saas tydeligt, at her engang før havde været brudt Hul, og dette mentes at passe med Sagnet om, at man engang i Aarhundredets Begyndelse havde set, at der i Gravhvælvingen stod to Kister; paa Laaget af den ene havde der da ligget to Stykker Sølv. Da der nu paa ny var brudt Hul, krøb en Mand halvt ind gennem dette, og fra den nærmest den gennembrudte Væg staaende Kiste udtog han Dele af en Sværdskede med Sølvbeslag. Efter at han var krøbet tilbage, anbragte man et Par Brædder ind gennem Hullet, og paa denne Maade skaffede en Murer sig Adgang til Gravhvælvingens Indre. Han kom til at staa mellem to Kister, og da han skræbde paa Gulvet imellem de der liggende frønnede Træstumper af Kisterne med en Murhammer, fik denne fat paa Klingen til et Sværd, som ræktes ud til de udenfor staaende. Videre Observationer anstilledes ikke. Den daværende Godsforvalter foreviste i Begyndelsen af September Sværdet for daværende Direktør for Mindesmærkernes Bevaring, Justitsraad Herbst, paa Prinsens Palæ. Aabningen af Gravhvælvingen var sket uden Forstanderen, Gehejmerraad Halls Vidende; nu ønskedes fra Direktør Herbst's Side sagkyndig Raad i Anledning af de gjorte Fund og Iagttagelser, særlig Forslag til en passende Restauration af Kisterne.

Paa Foranledning heraf rejste Forf. sammen med Konservator Steffensen til Herlufsholm for at tage Forholdene i Øjesyn; med os fulgte ved et senere Besøg daværende Lektor nu Professor anat. Chievitz. Ved vor Ankomst var den oprindelige Nedgang til Gravhvælvingen paa den nordre Side af Alteret blevet aabnet. Vi forefandt en Tøndehvælving 4 Al. 9" lang i V-Ø, 3 Al. 6" bred og 2 Al. 15" høj. I denne stod en Kiste til hver Side paa lave, murede Bænke, Herluf Trolles til den søndre, Birgitte Gjões til den nordre Side. Af Herlufs Kiste manglede Laaget aldeles, det var i smuldret

Tilstand faldet ned i Kisten, af hvilken kun Enderne og de lange Sider vare delvis bevarede, prydede med smalle, hinanden krydsende Læderremme og forsynet med to af lange Jernhanke til hver Langside samt en for hver Ende. Ogsaa den indre Blykistes Laag manglede. Smaa sammenkrøllede Stykker af Laaget laa nedfaldne paa Bunden af Kisten, der var 3 Al. $3\frac{1}{2}$ " lang, 1 Al. bred i Hovedenden, 16" bred i Fodenden og 18" høj. For en Del skyldtes Kistens Tilstand den hensynsløse Maade, paa hvilken de to Mænd vare krøbne ind i Gravhvælvingen over Kisten. I det Lag Humle, der dækkede Kistens Bund, laa Herluf Trolles Skelet; Kraniet forefandtes ved vort første Besøg liggende paa en saadan Maade, at det tydeligt havde været flyttet fra sin Plads uden at Underkæben var medfulgt; ogsaa sporedes nogle andre mindre Forstyrrelser af Skelettet. Dette undersøgte og opmaales paa varsom Maade af Lektor Chievitz, der gjorde følgende Notitser: Det viste hen paa en meget velvoksen, særdeles velproportioneret Legemsbygning. Herlufs Højde har efter Udmaalingen naaet nær de 3 Al. Det er saaledes bevist at være urigtigt, naar det tidligere er bleven sagt (Jubilæumsskriftet S. 11), at han var temmelig lille af Vækst. Kraniet (se Tavle 1) var smukt formet og viste to fortrinligt bevarede, fuldstændige Tandrækker (Herluf Trolle var født 15. Januar 1516 og ved sin Død den 25. Juni 1565 altsaa 49 Aar, 5 Maaneder, 11 Dage gammel). Paa Tindingebenene saas endnu korte blonde Haar og ligeledes saas Levninger af korte blonde Skæghaar paa Underkæben (Kind og Hage). Armene laa, den ene over den anden, over den endnu hvælvede Brystkasse, Fingerbenene vare faldne ned i denne; maaske have Hænderne oprindelig ved Kistens Lukning været sammenfoldede¹⁾.

¹⁾ De af Lektor Chievitz nedskrevne Bemærkninger om Skelettet lyde forøvrigt saaledes: «Halshvirvlerne have ikke deres naturlige indbyrdes Stilling men ligge i spærret Række, der er bøjet over mod højre; den 1ste Halshvirvel (atlas) findes under Hagen, liggende ovenpaa Strubehovedet (af Strubebuskens forefandtes Skjoldbrusken og Ringbrusken, den første helt forbenet, den anden kun uforbenet i forreste Fjerdedel samt langs hele nedre Rand).

Iøvrigt laa Skeletdelene paa deres Plads. Paa venstre Arm fandtes ingensomhelst Læsion af Skelettet, hverken paa Over- eller Underarmen. Benene kraftigt udviklede. Paa højre Albueben (ulna) indtages nederste Trediedel af en spoleformet Fortykkelse, hvis største Omfang er ca. 7 ctm. Overfladen er let knudret, uden Erosioner (gammel Benhindebetændelse), capitulum og collum ulnæ dog ikke i Fortykkelsen. Højre Laarbens Længde (maalt lodret paa Understøttelsesplanet for begge condyli) 50 ctm. Afstand mellem Spidsen af trochanter major og nederste Rand af condylus externus $47\frac{1}{2}$ ctm.

Udregnes Legemsstørrelsen efter disse Tal, faar man en Størrelse, der — alt efter Beregningsmaaden og de anvendte Tabeller — varierer mellem 184 og 186 ctm., altsaa udvise en Højde af 71 Tommer. — Derimod gav den direkte Maaling af Skelettet, medens det laa urørt i Kisten, et lavere Resultat, nemlig: fra Hælen (Fodroden saavidt muligt stillet naturligt) til øverste Rand af Strubehovedet $158\frac{1}{3}$ ctm. hertil Hovedets Højde fra Hagen (der i oprejst Stilling ligger omtrent ud for Strube-

hovedets øverste Rand) til Issens øverste Punkt . . . . . 21 —

$179\frac{1}{3}$ ctm. = 69"

Disse sidste Maal ere imidlertid i Virkeligheden ikke paalidelige, da man ikke er sikker paa, at Benene ikke have forskudt sig noget. Tvertimod vilde der formodentlig under Ligets Henliggen komme en Tid, da Senebaandene mellem Hvirvelsøjlen enkelte Stykker endnu ikke ere gaaede til Grunde, men ere tørrede ind og derved have trukket den hele Hvirvelsøjle noget sammen. Tillige er det ikke umuligt, at Strubehovedet kan være blevet noget forskudt sammen med Halshvirvlerne.

(Blykisten var $75\frac{1}{2}$ " lang).»

Herluf Trolle blev, som han selv skriver til sin Hustru, saaret i det ene Ben og i venstre Arm. Alle andre Sagn om Saarets Beskaffenhed modsiges herved og ved hans Gang fra Skibsbroen til hans Gaard i København¹⁾. Det var ikke muligt at opdage det mindste Spor af nogen Beskadigelse paa Knoklerne af Ben og Arme, der kunde hidrøre fra Skudsaar, hvilket stemmer med Efterretningen om Saarenes tilsyneladende saa ubetydelige Karakter. — Krønikerne fortælle, at 1565 var saa ulykkeligt et Aar, at aldrig blev et Menneske saa ringe saargjort, slaget eller hugget, at det jo, dersom der gik Blod ud, straks var den visse Død og ikke stod til at læge²⁾.

Fru Birgittes Kiste stod tilsyneladende vel bevaret. Den havde Kuffertform med svagt hvælvet Laag, lige bred for begge Ender; Yderkisten udmaaltes: 3 Al. 1" lang, 1 Al. bred, 19¹/₂" høj. Kisten var — ligesom Herlufs sporedes at have været — helt overtrukken med Læder, hvorpaa var lagt i skraa Retning smalle, hinanden krydsende Læderstrimler, i Skæringspunkterne fastholdte med Bronzesøm med halvkugleformede Hoveder, der vist oprindeligt havde været fortinnede ligesom de nu opløste firkantede Jernblikplader, der laa ved hvert af Laagets fire Hjørner, og den større, der havde haft Plads midt paa Kisten og hvorpaa vist den Afdødes Vaaben eller Navn havde været malet. Jernhankene vare ringformede. Trækistens Indersider vare overtrukne med Harpiks, hvad der ogsaa havde været Tilfældet med Herluf Trolles Kiste.

Som sagt, det var kun tilsyneladende, at denne Kiste var vel bevaret; thi det saas snart, at Bunden af saavel Yder- som Inderkisten var fuldstændig opløst, og at Smulerne med Dele af Skelettet, Armknokler, Ryghvirvler, laa nedfaldne mellem de murede Bænke, paa hvilke Kisten var henstillet. Opløsningen skyldtes væsentlig et Lag Kalk, der, ligesom det sporedes for Herlufs Kiste, havde udfyldt noget af Mellemrummet mellem Yder- og Inderkiste. — Inderkisten var 2 Al. 20" lang, ¹/₂ Al. høj, 14" bred, bredere, indtil 17³/₄", paa Midten.

Fru Birgittes Lig havde været nedlagt paa en dunfyldt Pude med blaastribet Betræk. Hovedet hvilede paa en med Humle fyldt Pude³⁾.

¹⁾ Boesen, Herluf Trolles Levnet og Bedrifter S. 142, Hofmann, Foundationer VIII. S. 70.

²⁾ H. Rørdam, Hist. Kildeskrifter II. 335. Efterretningen om, at han blev saaret ved Bøsseskud, stemmer ikke med Meddelelsen i Danske Atlas om, at den Kanonkugle, der voldte Herlufs Bane, da var opbevaret i Herlufsholm Kirke; denne Kugle findes ikke længere; men det tør efter Herlufs hele Tilstand efter Saaret ikke anses sandsynligt, at dette var foranlediget af en Kanonkugle.

³⁾ Af Lektor Chievitz optoges følgende Protokol: «Hjærnekassen rund, Panden noget afskydende, Hagen lidt fremspringende, Næsen næsten lige, let konkav. Tænderne til Stede, vel konserverede; paa højre Side mangler Visdomstanden i Over- og Undermund og har aldrig været frembrudt.

Hvirvelsøjlen afviger fra det sædvanlige derved, at der findes 11 Brysthvirvler, 5 Lændehvirvler, 6 Bækkenhvirvler, medens den normale Fordeling er: 12 Brysthvirvler, 5 Lændehvirvler og 5 Bækkenhvirvler, 4. og 5. Brysthvirvel sammenvoksne; ingen Deformitet.

Bækkenet normalt.

Laarbenets Længde (maalt som Herluf Trolles)..... 44,5 ctm.

Skinnebenets Længde, mellem øverste og nederste Ledflade ..... 35,5 —

Fodrodens Højde..... 7,5 —

Sættes Summen af disse Maal (efter Fradrag af 1,5 ctm. for at bestemme Laarbenshovedets Centrum) til omtrent den halve Legemshøjde, faar man den hele Legemshøjde = 172 ctm. = 66". Dette er dog

Skelettet tydede hen paa en Kvinde middel af Højde og Bygning. Kraniet var endnu overtrukket med en brun animalsk Skorpe, der hindrede dets nøjagtige Undersøgelse og Udmaaling. Alle Tænder vare til Stede med Undtagelse af de to Visdomstænder i højre Side, som aldrig have været fremvoksede.

Fru Birgitte var ved sin Død i det fordums Sortebrødre Kloster i Næstved den 25. Juli 1574 64 Aar gammel. Hun synes at have været svagelig i den længste Tid af sin Levealder. Flere af hendes Søskende vare døde tidlig. Blandt de bevarede Breve til hende er et, hvorved hendes Læge sender hende Pulver for Maveonde, Hertuginde Anna af Sachsen sender hende et Middel mod Hoste. I en Bog i Herlufsholms Bibliotek finde vi afskrevet et Brev til hendes fraværende Husbond om, at der var foranstaltet Kirkebønner for hans syge Hustru. Af et Brev fra en af Enkedronning Dorotheas Jomfruer fremgaar det, at et af hendes tilbagevendende Onder har været Stensmerter.

Efter at Undersøgelserne i 1884 vare foregaaede, stod der fortalt i nogle Blade, at man havde fundet en Blæresten i Fru Birgittes Kiste. Hermed forholder det sig saaledes, at man mellem de gennem Kistens Bund udfaldne Knokkelrester optog en okkerfarvet Sten, som Lektor Chievitz, der opmærksomt ledte efter saadanne Vidnesbyrd om mulige Dødsaaarsager, efter dens Ydre antog for at være en Blæresten, hvilket en kemisk Undersøgelse af afskrabede Dele dog bestemt modsagde.

Efter Undersøgelsens Afslutning bleve Herluf Trolles og Birgitte Gjoes Ben lagte i nye Kister med Lagen udbredte over Skeletterne. Blykisten, hvori Herluf Trolle hvilede, stilledes uforstyrret over i en ny Blykiste, omsluttet af en Trækiste; derimod mislykkedes aldeles Forsøget paa ligeledes at overføre Levningerne af Birgitte Gjøe uden nærmere Berøring i den nye Kiste. Denne var gjort saa stor, at den oprindelige Kiste vilde have kunnet overføres i hele sin Udstrækning, men som omtalt vare saavel Ydersom Inderkisten mere opløste end det straks maatte antages, og de faldt fuldstændig sammen, da man kom til at røre ved dem — et Vidnesbyrd om, hvor ringe et Tryk eller Stød der har behøvedes til, at Herlufs Kiste kunde falde sammen, da man brød ind over den i den mørke Hvælving. De nye Kister bleve forfærdigede under Konservator Steffensens Tilsyn nøje i Form og med Læderbeklædning som de oprindelige.

Paa den søndre Side af Alteret hviler Herlufs Broder, Byrge Trolle, der døde den 28. Juli 1571. Ogsaa hans Gravhvælving var bleven aabnet uden sagkyndig Hjælp. Fra Kistelaaget optoges og indsendtes til Museet et Sværd og et forgyldt Sølvkrucifiks. —

---

rimeligvis for højt, eftersom den Hvirvel, der (abnormt) er rykket ned i Bækkenskelettet, faar mindre Indflydelse paa Legemshøjden. Beregningen af Højden efter Længden af Laarben og Skinneben giver Værdier fra 168 til 169 ctm., altsaa 64—65", hvoraf 64" rimeligvis har mest Sandsynlighed for sig.

Det usikre direkte Maal af Skelettet i Kisten gav 160 ctm. = 62".

(Den indvendige Kiste var 68" lang)».

Forfatteren fik senere Lejlighed til paany at nedlægge dette sidste paa Kistelaaget; det var 11¹/₂" langt, 8" bredt over Korsets Arme med en 7²/₃" høj Kristusfigur, og paa det ikke forgyldte Skriftbaand bær det Aarstallet 1571; Sværdet, der ligesom Herluf Trolles forblev oven Graven, omtales siden.

Kisten var 3 Al. 3¹/₂" lang, forarbejdet ganske som Fru Birgittes med Ringhanke langs Siderne. Paa hver Ende sad en tynd Jernplade med paamalede Vaabener, hvoraf Skave-Vaabenet, Byrges mødrene Vaaben, var kendeligt for Fodenden; derunder sporede at have staaet et Par Liniers Indskrift med Versaler. Kisten blev ikke aabnet.

II.

Vaaben og Rustninger,

der have tilhørt Trollerne.

Da Herluf Trolle to Uger før sin Død i 1565 steg i Land i København, ilde tilpas efter sit Saar, holdt han sig, som det fortælles, stærk over Evne og gik selv fra Stranden op til sin Gaard, den tidligere Sigbrits Gaard paa vestre Hjørne af Amager-torv og Niels Hemmingsensgade¹). Han fulgtes af sin Broder Børge; «sit Værge bar han paa Axelen, som om ham intet havde skadt»²). At dette Værge var Sværdet, fremgaar af Ligprædikenen over Herluf, og det tør antages at være det samme, som ved hans Begravelse er bleven henlagt paa hans Kiste (se Tavle 2 Fig. 1 og 1 a—d). Det er et prægtigt sølvbeslaet Vaaben, med et c. 9" langt Fæste og en 32" l. ufuldstændig Klinge, Skeden med Rembeslag, Mundblik og Dupsko af Sølv. Maaden, paa hvilken hans Navn staa indgraveret ved en uøvet Haand midt paa den sølvbeklædte Parerstangs Bagside (Fig. 1 a—b) og som et svagt ridset Monogram paa Forsiden, hen imod Parerstangens ene Ende (Fig. 1 c), viser, at dette Sværd var et, som han

---

¹) Denne Gaards Bygninger have næppe udmærket sig ved nogen Anselighed. I hvert Fald er det kun faa Rum, der nævnes i det Inventar, som Lørdag før St. Lauris Dag optoges af «Jacop Scriffuer paa erl. og velb. Fru Børrithe Gøys Gaard i Kiøppinghaffn, som kallis Sibrettz Gaard» (Danske Adelsbreve i Rigsarkivet Fasc. 23 Nr. 130). Der anføres kun:

Fruerstuen,
Et Kammer ved Fruerstuen,
Det store Kammer ved Fruerstuen,
Fru Birgittes Kieller,
Understuen,
Spisekammeret,
endvidere Stalden og Loftet.

²) Resen, Frederik den Andens Krønike S. 144.

har haft særlig kært, og som man fristes til at tro, dagligt har baaret. At det meget ofte har hængt ved hans Lænd, ses tydeligt af Sliddet paa Dupskoen og paa Fæstet. Et dagligdags Brug fremgaar ogsaa af de to smaa Skedehylstre, der er levnet øverst paa Bagsiden af den næsten helt hensmuldrede Sværdskede. I det ene Hylster har udentvivl en Kniv haft Plads; i det andet har enten en Gaffel eller et Maaleinstrument (Passer) været nedstukket. Samtidige Sværd, navnlig Dolke, med saadant Tilbehør kendes; nogle haves paa Nationalmuseet. Sværdet, hvis rustede Klinge nu mangler sin Od, har paa Fæste og paa Skede baaret udmærket smukke Sølvbeslag med Relief-ornamenter i en rig Renaissancestil. En barbenet Justitia-Figur, vinget, med Sværd og Vægtskaal, og med opadpegende Haand, indtager Hovedpladsen paa Beslaget til Skedens øverste Rand. Betydningen af Kande og Krus ved Figurens Fod er ikke mindre gaadefuld end de nedenunder staaende Bogstaver H G V B, der maa antages at være Begyndelsesbogstaverne i en eller anden latinsk eller maaske tysk Sentents, f. Ex. **Herr Gott Vns Bewahre**; selv Kongens Valgsprog talte tysk. Herluf synes at have haft flere Valgsprog; i hans Ligprædiken fremhæves, at han tidt udtalte St. Peders Ord «Frygter Gud og ærer Kongen»; paa Kirkens fordums Altertavle staar hans Navn under Sentensen: Alting kommer af Gud, Livet og Døden, Armod og Rigdom. Saavel paa Skedens Mundblik som paa Sværdfæstet indgaar blandt Ornamenterne paafaldende ofte et Narrehoved (Fig. 1 d). Det kan ikke være et blot og bart stilistisk Motiv, det ses altfor ofte og paa altfor fremtrædende Pladser; vi se det endog hængende i en Øsken paa Sværdsmeden, d. v. s. som Endebeslag til en af de Remme, ved hvilke Skeden har været fæstet til Sværdbæltet. Men er det tilsvarende Beslag paa Skedens anden Side, som det kan synes, en Muslingskal, vil en Løsning paa Gaaden ligge nær. Motivet til Muslingskallen kan nemlig være hentet fra Ibskallen, der gentages 3 Gange i Gjøernes Vaaben¹⁾, og Narrehovedet betyder i saa Fald Troldehovedet, der oprindeligt stod i Herlufs Slægts Vaabenskjold, men to Generationer tilbage veg Pladsen for den hovedløse Trolde med Ansigtet i Bugen, hvorimod det bevarede som Hjelmtegn. Det vilde være et ejendommeligt Vidnesbyrd fra Kunstens Side om den Indgriben i hinandens Roller, som Narren og Djævelen aabenbare i de literære Minder²⁾. Ret betegnende i hvert Fald er det, at vi foran i det nye Testamente i Herlufsholms Bibliotek, som er mærket H. T. 1553, finder en lille Tegning af Fru Birgitte. Den forestiller et Narrehoved og hun betegner det med Ordet «Trol».

Muslingen maa bestemt vise hen paa, at Sværdet er forfærdiget paa Bestilling, maaske en Bestilling fra Fru Birgitte selv. En saadan Gave fra Ægtefællen, hvem Adelsherkomsten og Guldkæden efter hans eget Ord til Dr. Niels Hemmingsen, som denne gentog da han holdt Ligprædiken over Herluf Trolle, først og fremmest forpligtede til at føre Sværdet til Værn for Konge og Fædreland, svarer kønt til alt hvad vi vide om Herlufs og Birgittes indbyrdes Forstaaelse i deres Ægteskab. Ganske den

---

¹⁾ I danske Adelsbreve, Gjøe 23—123, ligger et Papir, hvori med en Naal er indprikket 3 jævnsides stillede Skjolde: 1) Trolle Vaabenet, 2) en enkelt Ibskal, 3) HB (o: Herluf Birgitte).

²⁾ Birket Smith i Danske Samlinger 2. R. III. S. 219.

samme Hovedform som Herlufs Sværd har Fæstet til det Sværd, der har tilhørt den rige Klavs Bille af Vandaas, og som har ligget paa hans Kiste i N. Vrambs Kirke i Skaane, men nu er i Lunds Museum; han døde 1558.

Formen for disse Sværd, navnlig Fæstet og det ret lange Haandgreb, viser tilbage til Middelalderen. Da Herlufs og Birgittes Bryllup stod 1544, kan det ikke antages at være kommet i Herlufs Eje før dette Aar. Derimod er Børge Trolles Sværd, Tavle 2 Fig. 2, ved det korte, med Metaltraad beviklede Fæste, og den lange, mod Enderne fligede Parerstang, en Type, som er ejendommelig for Frederik II's Tid, Slutningen af det 16. Aarhundrede, baade her i Landet og i Udlandet. Vi have flere saadanne i vore Museer, saavel i Nationalmuseet som paa Rosenborg; Parerstangen er formet som en lige Stang¹⁾. Paa Klingen ses et Mærke, en Cirkel, hvorfra udgaar et Kors, som maaske er et Mærke for Vaabensmeden. Af Skeden fulgte ingen Rest med Sværdet ved dets Indsendelse til Museet i Kjøbenhavn.

Fra Middelalderen finde vi ikke sjældent Eksempel paa den Skik, at Ridderen testamenterede sine Vaaben og sin Hest til den Kirke, hvori han valgte sin Grav. Kanutus Jönsson gav f. Eks. ved Testamente af 12. Nov. 1360 «sin Hest med sine Vaaben» til St. Clemens Kirke i Aarhus, hvor han vilde begraves. Af samme Grund gav Holger Eriksøn (Rosenkrands) 1495 sin Hest og sit Harnisk til Mariager Kloster²⁾. Kirken kunde disponere over disse Efterladenskaber til egen Fordel. Graabrødrenes Kloster i Odense fik saaledes 55 R for Hest, Sadel og Bidsel efter Otto Porsfeld. Birgitte Gjoes Fader, Rigshovmester Mogens Gjøe, der blev saa ivrig en Protestant, havde engang været en god Katolik og undt Klostrene det vel — endnu 1529, St. Lukas Dag, faar han af Biskop Joakim Rønno Tak for den Velvilje og Venskab, han har bevist Domkirken og alt Kleresi i Roskilde. Efter sin første Hustrus Død 1512 havde han oprettet sit Testament, og ved dette skænkede han Graabrødreklostret i Næstved, som han udvalgte til sit Lejersted, 100 Mk. Penge, sin bedste Hest og sit Harnisk, som han plejede selv at ride udi.

Denne ældgamle Skik, at Vaabnene fulgte Krigeren i hans Grav, kunde Tiden, der fulgte efter Reformationen, kun bringe formelle Ændringer i, men den kunde ikke helt udslette gammel Sædvane. Mogens Bille til Svanholm testamenterer 1537 sin «Køress» med alt Tilbehør og sin Hest med Sadel og Bidsel til St. Hans Kloster i Odense, hvor han vil begraves³⁾. Naar Adelsmanden paa Frederik II.s Tid stedtes til Hvile, red en af hans Tjenere, iført hans Rustning og med hans Sværd draget, paa hans Livhest ved Siden af Kisten. — Under Højtideligheden i Kirken stod han ved Kisten i Rustningen og fremdeles med det dragne Sværd. Naar Fløjelsklædet over Kisten var aftaget, Kærterne, der brændte omkring den, slukkede, og Kisten endelig

---

¹⁾ I Museet i Lund hænger et Sværd af lignende Form, taget af den Kiste, der gemte Støvet af Lave Brahe til Krogholm, død 1567. Fæste og Klinge er langt bedre bevaret end paa Herluf Trolles Sværd.

²⁾ Danske Magasin VI. 267.

³⁾ Danske Magasin VI. 50.

nedsat i Graven, lagdes Sværdet paa Kistelaaget. Rustningen opstilledes i Kirken. Gennem 16de, 17de og ned i det 18de Aarhundrede var det en næsten ufravigelig Skik, at Adelsmanden og Officøren paa denne Maade fik Sværdet med sig i Graven. Det Sværd, der 1581 nedlagdes paa Peder Skrams Kiste i Østbirk Kirke, var prydet med forgyldt Fæste; det havde Kong Christian III. selv baaret, og med det havde han tildelt «Danmarks Vovehals» Ridderslaget. Rustningens — Kyradsets — Opstilling i Kirken vides ikke at have været saa almindelig. Vi have dog Efterretninger om, at saadanne Rustninger fandtes i flere Kirker til henimod vore Dage, og Skikken vedblev saa længe, at de Rustninger, der anbragtes i Gravkapellet over Graven, tydeligt kun var Paraderustninger og ikke til praktisk Brug (Rustningen i Hahnernes Kapel i Roskilde Domkirke). Da det i det 17de Aarhundrede var blevet Skik at ophænge Vaabenfaner over Graven imellem den røde Frydefane og den sorte Sørgefane, ophængtes undertiden Sværdet ved denne tilligemed den Afdødes Sporer. Paa Lysene, der brændte omkring Kisten, hvor denne under Ligfærden førtes frem eller stilledes hen, hængte tidt ikke blot den Afdødes men alle hans 16 Ahners Vaabenskjolde i Miniatur hvert paa sit Lys. De Blikkskjolde, snart med malede Vaaben, snart blot med Navne, vi finde opsatte paa Alterlysene i vore Landsbykirker, naar en anset Mand eller Kvinde der er begravet, er det sidste Minde om denne Skik, som bunder i tjærne Tidens Sæder.

Der kan ikke være Tvivl om, at de to Rustninger, der have fundet Anbringelse i Herlufsholms Kirkes Kor¹⁾ og tydeligt nok hidrøre fra det 16de Aarhundredes første Halvdel, have været baarne af de der begravne Brødre, Herluf og Byrge Trolle (Tavle 3 og 4). Der vides overhovedet ikke at være stedet en eneste Adelsmand til Hvile i det nævnte Aarhundrede, der har naaet nogen større Anseelse i levende Live, saa at hans Navn er bevaret i Erindringen²⁾. Under den i tidligere Tid raadende Ligegyldighed og Mangel paa Pietet er det ikke saa mærkeligt, at Rustningerne ikke ere bevarede i fuldstændig Skikkelse til vore Dage. Den fra Brystpanseret fremstaaende Bøjle til Turnerlansen, hvortil Naglehullerne ses, mangler paa begge. Ligesaa savnes Handskerne og indtil 1885 manglede paa den ene Fod af Pragtrustningen det yderste Led, som at Konservator Steffensen blev fundet i Museet for de nordiske Oldsager, af hvilket det i 1853 var erhvervet til Museet sammen med en mindre Samling Vaaben. Da de ciseleerede Ornamenten gjorde det udenfor al Tvivl, at Iagttagelsen var rigtig, afgav Museet det lille, men vigtige Supplement til Herlufsholm.

Hvilken af de to Rustninger der have tilhørt Herluf og hvilken Byrge foreligger der ingen direkte Overlevering om. Byrge var den ældste, født 1501, Herluf var født 1516. Pragtrustningen bærer Aarstallet 1538, men dette Aarstal kan forøvrigt ikke knyttes til nogen Begivenhed i Brødrenes Liv; i det nævnte Aar studerede Herluf endnu ved Københavns Universitet, Byrge havde dengang i et Par Aar været kongelig Lensmand.

¹⁾ De nævnes tidligst i C. J. Tomsens Dagbogsoptegnelser fra ²⁸/₈ 1810 i Nationalmuseets Arkiv.

²⁾ Det beror paa en Fejltagelse, at Indskriften i «Marmora danica» om Jacob Ulfeld de Selsøe og Kogsbølle «eques litteratissimus» død 1503 antyder, at han var begravet her. Han vides med sin Hustru begravet i sin Sognekirke, Vindinge paa Fyen. Marmora danica I. 187, 246.

Sammenligner man de to Rustninger indbyrdes, vil man efter Hjælmene antage den prunkløse Rustning for den ældste af de to. Og ere de end hinanden saa lige i alle andre Enkeltheder, at Forskellen væsenlig er at søge i det i Rustningerne nedlagte Arbejde, kunde dog maaske den Omstændighed, at Pragtrustningen har en fremstaaende Parerkam paa begge Skuldre, den anden kun en saadan paa højre Skulder, tyde hen paa, at den sidstnævnte er fra en noget senere Tid end den anden.

Men der er endnu en Forskel mellem Rustningerne at bemærke, Forskellen i Størrelsen, og ad den Vej kan vi naa til et sikkert Resultat om, hvem af Brødrene hver enkelt har tilhørt. Vel udmaalttes ikke Byrges Skelet, men tilstrækkelig Oplysning foreligger deri, at Længden af hans Inderkiste kun udmaalttes til 68", medens Herlufs Inderkiste var 75¹/₂" — den samme Længde som Byrge Trolles Yderkiste. Der kan saaledes ikke være Tvivl om, at Pragtrustningen, den mindste Rustning, har tilhørt Byrge Trolle, den anden, den højeste, Herluf.

I Søslaget under den meklenborgske Kyst den 4. Juni 1565 bar Herluf vel Harnisk, men ikke Hjælm. I den svenske Krønike, som Tegel har udgivet, fortælles, at den danske Admiral stod agter paa sit Skib «Jægermesteren», iført et blaat Harnisk med en brunsvigsk Fjederhat paa Hovedet og med et gult Felttegn med tre Kroner; han havde med Kækhed og Manøvedygtighed styret sit Skib midt ind i den overlegne fjendtlige Flaade og tønnede tilsidst sammen med det svenske Skib «Troilus», ført af Niels Skenck. «Stryg for Kongen af Danmark og giv jer til Fange», raabte Herluf Trolle. Men Svaret var en Kugleregn fra Hagelbøsser, Niels Skencks egen Kugle ramte Herluf Trolle.

Ogsaa Resen ved (Kong Frederik den Andens Krønike S. 143), at Herluf bar Hat og ikke Hjælm i det nævnte Slag, idet han fortæller, at hans Hat blev skudt igennem paa hans Hoved. Saarene vare efter Herlufs eget Vidnesbyrd i hans Brev til Birgitte af 6. Juni (Jubilæumsskriftet) i Armen og i Laaret. Det er ovenfor sagt, at der ikke var Spor af Saaret paa Skelettets Knokler, men sandsynlig vilde det dog være, at den af ham baarne Rustning viste, hvor Kuglerne vare trængte ind i Legemet. Det lille Hul, som den som Herlufs udpegede Rustning udviser paa venstre Laarben, vil dog næppe kunne antages at hidrøre fra et Projektil. Imidlertid behøver det ikke netop at være det Harnisk, i hvilket Herluf blev saaret, der opstilledes ved hans Grav; det maa i hvert Fald være suppleret med Hjælmen. Herluf Trolle tør forudsættes, ligesom det vides om hans Svigerfader, i Følge dennes Testamente, at have ejet flere Rustninger.

Der er ingen Tvivl om, at i ethvert Fald Pragtrustningen er et udenlandsk Arbejde. Den vilde i vore Dage være en Prydelse for enhver Vaabensamling. Forøvrigt vides det vel, at danske Adelsmænd ikke forsmåede det Arbejde, de danske Harniskmagere leverede. Vi have Efterretning om, at selv Feltøversten Daniel Rantzau har ladet et Harnisk slaa til sig i København. Efter hans Død kom det i Broderen Peter Rantzaus Eje, og det fandtes endog passende for den gottorpske Hertug at bære det; der haves i Rigsarkivet et Brev fra Hertug Adolf af 30. Juli 1572, hvorved han udbeder sig netop det københavnske Harnisk til Laans paa sin forestaaende Fejde i Nederlandene.

Men det var dog fra Norditalien og Sydtyskland, særlig fra Bayern (Augsburg og Nürnberg) at de fleste Rustninger indførtes her i Landet, ja til alle Lande i Evropa. Selv de franske Kongers Pragtrustninger vare bayerske Vaabensmedes Arbejder. Betegnende er den syge Mogens Billes Anmodning til sin Broder Eske om at sende sig en «Manttel» eller «to Ulvebuge»; thi «jeg haver dennem nu udi større Behov end noget *Norgenberg Pantzer*».

Det er derfor sandsynligt, at de to herlufsholmske Rustninger, og da særligt Pragtrustningen med Aarstallet 1538 paa Brystpladen, skulle henføres til de Nürnberger Panserslagere. Den vejer 55 Pund som den nu er; den, der maa antages at have været Herlufs, 45 Pund, men for at faa den fulde Vægt for Rustningen, som Krigeren iførte sig, maa det mindes, at der under Pladerustningen bares en Ringskjorte. Særlig fremragende Kunst er der lagt i de indætsede Ornamente, der findes paa alle de enkelte Led og vise en saa ren Renæssancestil, at alene denne er tilstrækkelig til at bevise, at det er et fra sydevropæiske Værksteder udgaaet Arbejde. Paa Brystet ses en vinget Genius staaende paa Ryggen af en Svane, om hvis Hals han har lagt en Tømme. Ovenover ses et hornet Hoved en face; det kan næppe opfattes som et Troldehoved; ej heller kan der gættes paa, at Rustningen er udført paa ligefrem Bestilling i en bestemt Anledning i 1538. Vi kunne i hvert Fald ikke udpege en saadan efter den bevarede Kendskab til Slægten.

III.

Mindesmærker med Portrætfremstillinger

af

Herluf Trolle og Birgitte Gjøe.

Paa den lille i Alabast udførte epitafielignende Altertavle, der er anbragt paa østre Væg i søndre Korsarm, ses Herluf og Birgitte knælende overfor hinanden paa Skamler foran en dobbeltsidet Bedepult, hvorpaa den hellige Læst ligger opslaaet for hver (Tavle 5). Han er i Rustning uden Hjælm og uden Stridshandsker, hun er i Enkedragt; men Størrelsen er saa ringe, at Figurerne ikke — og heller ikke efter Udførelsen — kunne siges at have nogen Portrætværdi. De knæle foran et Basrelief, forestillende de Døde, der paa den yderste Dag rejse sig af deres Grave og forundrede skue Guds Herlighed. Over Skyerne troner Herren; han sidder paa Regnbuen, støtter Fødderne paa Himmelkuglen og aabner Armene mod de salige. Ved hans Sider knæle Marie og Johannes. Forøvrigt bærer Tavlen begges Ahnevaaben, for oven Trolle-Vaabenet og bag Herluf hans mødrene Vaaben, Skave-Vaabenet. — Bag Fru

Birgitte ses Gjõe-Vaabenet og paa den fælles Bedeskammel hendes mødrene Vaaben, Bydelsbak-Vaabenet. Paa Plinthen under de knælende Figurer staar indristet 1568 og derunder

ALTING KÖMER AF GVD
LIFVID OC DÖDEN
ARMOD OC RIGDÖ
HER HERLOF
TROLLE

FÖRLAD DIG ICKE PAA
MENNISKEN MEN
FRYCHT GVD OC
GIÖR RET. FRU
BIRGITTE GÖYE.

Denne Altertavle stod paa Højalteret ligetil en lidet pietetsfuld Restauration af Kirken i dette Aarhundrede flyttede den derfra. Paa Højalteret kan den følges tilbage til forrige Aarhundrede, og der har den vistnok staaet lige fra det Øjeblik, da den 1568 afløste Klosterets gamle katolske Altertavle fra 1520, som Danske Atlas beskriver henstaaende i Koret, men som nu er tabt. Efter den nuværende Opstillingsmaade faar man kun Indtryk af «Epitafiet». — At man begik et Brud paa Fru Birgittes Anordning er sikkert nok, og man maa med Professor Melchior i hans Bog om Herlufsholm, meget beklage, at det skete, navnlig da den Altertavle, der opstilledes ved Restaurationen i 1869 sammenlavedes af gamle Inventariestykker af vidt forskellig Bestemmelse (Forside til Alterbordet, Fyldinger fra et Pulpitur og Taarnprydelser fra de tidligere Munkestoles Bagklædning). Det kan lidet undre os at finde en Tavle, paa hvilken det personlige er saa stærkt fremhævet, opstillet som Alterprydelse, naar vi i Vinderslev Kirke ved Silkeborg ser et stort Maleri af Niels Skeel til Nygaard, hans Hustru og 5 Børn med Ahnevaaben langs Randen, som bærer Indskriften: «Anno dni 1564 bleff denne taffuel gjordt til Altertafle», og som endnu hænger paa Korets Østvæg bag en senere bekostet Altertavle. En lille Altertavle med Peder Oxes og Fru Mette Rosenkrands knælende Figurer fra 1579, som vistnok i sin Tid har staaet paa Højalteret i Braaby Kirke, Gisselfeld Sognekirke, komme vi senere tilbage til. — I den ovenbeskrevne Altertavle ses et Par runde, dekorative Fordybninger. Disse have givet Anledning til det urimelige Sagn om, at Fru Birgitte havde ladet sine Ædelstene indfatte i Altertavlen.

Det ypperste Monument, Kirken gemmer, er Monumentet over Herlufs og Birgittes Grave med deres hvilende Figurer i Legemsstørrelse paa Laaget og med Evangelistfigurerne paa Piedestaler ved de fire Hjørner (Tavle 6—9). Mesterligt i sin Kunst, smagfuldt i Valget af de forskellige Stenarter, den sorte Marmor til Piedestalerne, den brune, smukt hvidaarede til Sarkofagen, paa hvis sorte Dækplade Stifternes Alabastfigurer hvile. Ogsaa Evangelistfigurerne ere udførte i Alabast. Kun over et Par danske Adelsfolk vides et lige saa prægtigt Monument at have været opsat, nemlig over Rigsraad Knud Lange til Kjærgaard og hans Hustru Abel Skeel i Hunderup Kirke ved Ribe, men kun Rester af dette Monument, der ogsaa viste begges legemsstore, hvilende Figurer, ere bevarede indmurede i Kirkens Kor, efter at Monumentet i 1822 er nedbrudt og splittet. Dette Monument var dog yngre end Herluf Trolles, idet det var opstillet efter Knud Langes Død 1685 af hans Enke, og det synes i det hele ikke at kunne have maalt sig med hint i Komposition og Forarbejdelse. Af omtrent samtidige rigt

forarbejdede Adels-Epitafer med lignende store knælende Figurer kan nævnes det i Voer Kirke i Vendsyssel over Otto Banner og Ingeborg Skeel, i Smedstrup Kirke i Skaane over Anders Bing og Fru Anne Galt og det forstyrrede i Gunderslev Kirke ved Næstved over Kristoffer Gjøe og Birte Bølle, ej at tale om de som Paradesenge med Himmel formede Kongeepitafer over Frederik I. i Slesvig Domkirke, over Christian III. og Frederik II. i Roskilde Domkirke. Disse Epitafer ville alle som Kunstværker i større eller mindre Grad kunne paralleliseres med Herlufs og Birgittes.

Det Aarstal, 1568, som det ombeskrevne lille Alter bærer, kunde være et Fingerpeg mod Tiden, paa hvilken de andre Monumenter over Herluf, Sarkofagen og Epitafer med Ahnevaabenet, opsættes i Kirken. Vi have forskellige Vidnesbyrd om, at Fru Birgitte og hendes Husbond ikke tøvede med at rejse Æreminder, da de begge i Fællesskab kunde give deres Pietet for Afdøde et saadant Udtryk, saa meget mindre har Fru Birgitte tøvet nu, da Æremindet gjaldt hendes Husbond. I Begyndelsen af Juni 1568 skrev Fru Birgittes Søstersøn, Oluf Mouridsøn, til sin nævnte Moster et Brev, hvori han siger «at han har erfaret, at hun ikke kan vente at rejse fra Sjælland før nogen Tid efter St. Hans, efterdi I lader opsætte dette Epitaferum over salig Herlufs Grav»¹⁾. Efter Varigheden af den Tid, hvori hun bindes til Herlufsholm, er det aabenbart, at det gælder større Arbejder og derfor muligt baade Opsættelsen af Skulpturerne og af Epitafer i Væggen. Samtidigheden kunde fremgaa ved den Overensstemmelse, der findes i Bogstavernes Træk og Stil paa begge.

Men kunde saa betydelige Værker opsættes som færdige i 1568, kan der ikke være gaaet mange Uger efter Herlufs Død, før Bestillingen er gjort. Oplysende i saa Henseende er det, at der allerede den 1. Oktober 1566 gennem Øresundstolderen fra hans Faktor i Antwerpen (Andorp) kommer Brev med Besked d. 8. Sept. om salig Herluf Trolles Begravelse. Brevet skal af Magnus Gyldenstjerne sendes til Børge Trolle «saa han forfarer, hves bestellet er paa hans salige Broders Vegne, heller han vil skrive Fru Birgitte Mening til eller og sende hende Brevet».

Denne Efterretning giver os en vigtig Oplysning om, hvor Kunstneren er at søge, og den leder mod Bestemmelsen af, hvem han var. Herlufs og Birgittes Monument stod færdigt i Herlufsholm i 1568²⁾. Aaret efter henvender Kong Frederik II. sig til Antwerpen om det Monument, han agter at rejse i Roskilde Domkirke over sin Faders, Christian III.s Grav, og Adressen er Cornelius de Vriend eller Floris. Det er efter de forskellige Kunstværkers Art, efter Kompositionen og Enkelthedernes Behandling i høj Grad sandsynligt, at det er en og samme Kunstner eller det af ham ledede Værksted som de begge skyldes³⁾.

¹⁾ G. L. Wad, Brève til og fra Herluf Trolle og Birgitte Gjøe II. 103.

²⁾ Kfr. det nu forsvundne Epitaferum med denne Indskrift paa en Marmorsten (Boesen: Herluf Trolle): «Monumentum hoc in memoriam mariti erigi curavit uxor Birgitte Gjøe Anno 1568, 12. Junii.»

³⁾ Der kan ikke godt være nogen Tvivl om, at Skulptur og Epitaferum ere bekostede alene af Fru Birgitte. Med Wolffs Encomion 1695, S. 545, som ældste Kilde, Forfatteren har sporet, indsniger der sig den Efterretning, at Hans Povelsen Resen foruden 1000 Dlr. til Herlufsholms Stiftelse har bekostet de tvende smukke Monumenter i Kirken. Disse vidne efter deres Tid derimod. Resen var født 1561.

Vi vende tilbage til Herlufs og Birgittes paa Sarkofagen hvilende Figurer. Han ligger i Rustning uden Hjælm med højre Haand paa det langs Siden liggende Sværd, hun i sin Enkedragt med Bønnebogen i de sammenlagte Hænder. Hovederne hvile paa mønstrede Sovepuder, der dække de højnede Hovedgærder; Lejet er forøvrigt for hver en af Straa flettet Madras — ganske som vi finde den under Kong Christians Legeme paa hans Gravmonument, men her med den ene Ende sammenrullet som en Pølse til Støtte for Hovedet. Foran hans Fødder hviler en Løve og foran hendes en Hund, symboliserende Mandens og Kvindens Egenskaber. Monumentet var i det hele i Aarhundredets Begyndelse saa skamferet, at en omhyggelig Udbedring blev nødvendig. Da synes begge Dyrene at være blevne fæstnede paa ny. Hunden var i hvert Fald løstliggende og dens Hoved, der manglede, fornyedes helt. Ogsaa til Evangelistfigurerne har den samtidige Fornyelse udstrakt sig i en større Grad. Det kan tydeligt ses, hvor alle Figurer ere supplerede. Herluf og Birgitte ligge med aabne Øjne; Hovederne ere let nedsunkne i Puderne. Det er to hvilende Mennesker, ikke to døde, stive Legemer, navnlig Birgittes Legeme hviler frit og utvungent med Hovedet let bøjet mod venstre, men ogsaa for Herlufs Legeme kan det naturlige i Stillingen siges vist trods den Jernklædning, der er fremstillet at indeslutte ham som i et Hylster. Med den største Omhu og Minutiøsitet er hendes Dragt og hans Rustning udførte. Frem under Rustningen ses en Krave og ved Haandleddene nogle pibede Strimler. Kan det end siges, at Rustningen f. Eks. ved de Ornamenten, den viser, er noget generaliseret, er det individuelle, hvad Dragten angaar, klart udtrykt i Fru Birgittes Skikkelse, ligetil den simple Snor, hun bærer om Halsen, og hvori 2 Ringe hænge. Saaledes bare Enkerne tidt den Fæstengave, de havde faaet af deres afdøde Husbond.

Der er al Grund til at antage, at i sin Tid Dødsmasken spillede en stor Rolle ved kunstneriske Gengivelser, navnlig Skulpturer, men direkte Efterretninger herom mangle for Danmarks Vedkommende; kun findes det anført, at en saadan er tagen over Kong Frederik II.s Lig. Men hvorom alting er, kunde der i Aaret 1566 som Model for Fru Birgittes Statue kun forelægges et malet Portræt, og det ligger nærmest at antage, at det ogsaa er et saadant, hvorefter Herlufs Billede er skaaret i Alabast. Vi ville derfor undersøge hvilke malede Portrætfremstillinger, der endnu ere tilbage af Herluf og Birgitte, og hvilken Værd der kan tillægges dem.

Der har efterhaanden formet sig hvad man kunde kalde Normalportræter af dem begge, gentaget i den ene Bog efter den anden, og senest saa at sige autoriserede i Jubilæumsskriftet fra 23. Maj 1865 ved nuværende Professor Magnus Petersens smukke Stik. De ere udførte efter ham forelagte Fotografier, som sagdes tagne efter Originalportræterne paa Herlufsholm. Paa Herlufsholm findes imidlertid ikke noget Originalportræt.

De to ældste Inventarier over Herlufsholm oplyse, at der i Christian IV.s Dage paa Herlufsholm fandtes malede Portræter af Stifterne. Men man bliver noget betænkelig ved den Skæbne, der har overgaaet dem, naar man i Herlufsholms Regnskab for 1636 finder «Josias Maler 3 Dlr. 17 sk. for at forny Contrafejerne, 2 Dlr. 24 sk. til nye Rammer», og under 1650: «Esajas Maler i Næstved 4 Dlr. 4 mk. for at lade

Contrafejerne forfærdige paa nyt Lærred», og, naar man gennem en Beskrivelse af Herlufsholm fra 1734 i Karen Brahes Bibliotek erfarer, at der i Koret over Monumenterne ses Kopier af Fundatorernes Skilderier, medens Originalerne dertil fandtes «hos Ridefogden». Men forøvrigt synes man i Tidens Løb ikke at have manglet Interesse for at bevare Mindet om Fundatorernes Udseende. Af malede Portræter findes nu 4 af Herluf og 3 af Fru Birgitte paa Herlufsholm.

Af de 4 Portræter af Herluf vise de 2 ham i Rustning, medens han paa de to er fremstillet i Pelsværksdragt med Baret; de ere to og to Kopier af samme Billede. Det er Billedet i Rustning, der først har Interesse for os til Sammenligning med Gravmonumentet. Ved Betragtning af dette er det imidlertid straks klart, at der ikke til Grund for det kan ligge nogen samtidig Original, efter hvilken igen Gravstatuen kan være udført. Ansigtet er dødt og flovt, og den Maade, hvorpaa Rustningen er malet, viser, at vi staa hans Samtid ikke saa lidt fjærn; der mangler forskellige af de Led, som karakteriserede Rustningerne paa Herlufs Tid. Fremdeles er Elefantordenen en vilkaarlig Tilsætning, der viser, at vi ikke kan sætte Billedets Tilblivelse længere tilbage end efter Ordenens Fornyelse under Christian IV.s Regering 1634, og endelig kommer hertil Kommandostaven, som først ved det 17. Aarhundredes Midte synes ført af andre end Fyrsterne. Billedet er i det hele saa slet, at man kan være tilbøjelig til at identificere det med det Arbejde af Esajas Maler, som nævnes i Herlufsholms Regnskab fra 1650.

At der er et nært Forhold mellem dette Billede og Herluf Trolles Sarkofagfigur, synes indlysende, men Forholdet er det, at det malede Billede efter Kunstnerens Evne gengiver Sarkofagfiguren og supplerer den med hans egen Tids Feltherresymbol og Hæderstegn.

Medens det altsaa tør siges, at der ikke til vore Dage er bevaret noget samtidigt malet Billede af Herluf Trolle i Rustning, hvorefter de bekendte Billeder af ham kunne stamme som Kopier i et nærmere eller fjærnere Led, vilde Skæbnen, at der midt i Aarhundredet gjordes et Fund af et Billede af ham i hel Figur, som trods dets ringe Størrelse og den Omstændighed, at det ikke kan skyldes nogen fremragende Kunstner, maa siges at være af Interesse. I Aaret 1843 var fra Fyen til Museet for de nordiske Oldsager indsendt den som Tavle 10 afbildede smukke lille Altertavle. Det er aabenbart et italiensk Arbejde, navnlig efter Rammens rige Stil; Hovedfelterne ere Alabast, Rammen er en presset Masse, malet blaa med rig Forgyldning. Denne Tavle var indsat i et sortmalet Træskab med to Laager. Ydersiderne bare malede Skriftsteder, paa hver af Indersiderne var malet en Apostelfigur, og over denne stod Christian Friis til Borrebys og Fru Mette Hardenbergs Vaabener, hvert til sin Side. Museets Direktør, C. J. Thomsen, sendte disse Laager eller Fløje til en Malerirestaurator for at renses, og det opdaagedes da, at Apostelbillederne dækkede en ældre Maling. Ved delvis at fjærne Overmalingen fremdroges til den ene Side en Riddersmand, til den anden hans Frue, og det blev af Vaaben og Indskrifter klart, at disse Figurer vare Portrætfigurer, forestillende Herluf Trolle og Birgitte Gjøe, knælende foran Bedepulte. Destoværrer var Fru Birgittes Ansigt gaaget tabt, men forøvrigt kom, navnlig ved Professor Magnus Petersens Genop-

tagelse i 1885 af det i sin Tid kun paabegyndte Arbejde, at opløse den nyere Maling, alle Enkeltheder fuldstændig frem og viste Tavlen i dens hele Samling som en smuk Pendant til Altertavlen i Braaby Kirke ved Gisselfeld fra 1579 med lignende Billeder i knælende Stilling af Peder Oxe i Rustning og Fru Mette Rosenkrands i Enkedragt. — Trods Lighederne mellem disse to Tavler og Fremstillingen af den knælende Ridder med den med en rød og gul Fjerbusk prydede Hjælm ved Foden, er det fremdeles af Enkeltheder i Fremstillingen, f. Eks. i Rustningen og Rammen, der omslutter Alabastbasreliefet, klart, at Herluf Trolles Altertavle tilhører den ældre Tid, i hvilken disse Arbejder udførtes med større Kunst. Men alene det, at Birgitte Gjøe er afbildet i Fruerdragt, er tilstrækkelig til at godtgøre, at Figurerne ere malede før 1565. Herluf Trolle er fremstillet i en kannelleret Rustning; ligesom paa Gravstatuen ses Pibestrimler om Hals og om Haandled, et Sværdfæste kommer tilsyne ved hans venstre Side, skraat over højre Skulder hænger den gyldne Kæde, som for ham var et Hæderstegn, der forpligtede. Hans Ansigt viser ikke saa distingverede og skønne Træk, som Sarkofagfiguren lader os se; det er bredere, hans Haar kort og glat redet — ikke tæt og krøllet, som Billedhuggeren har fremstillet det — og hans Overskæg og tvedelte Hageskæg, der omgiver et Par kødfulde Læber, har heller ikke den samme smukke, velplejede Form, som er givet paa Sarkofagfiguren (Tavle 11).

Der kan ikke være Tvivl om, at dette Billede af Herluf Trolle er en Original og for saa vidt af større Værd end de andre eksisterende Portræter af ham; men det kan dog ikke antages at være det, der ligger til Grund for Sarkofagbilledet. Det staar hvad Ansigtstrækkene angaar det malede Portræt af Herluf Trolle i «Husdragt» nær. Af dette haves flere Kopier, udførte i en Tid, der ligger den nær, da Originalen blev til under Jakob Binks Pensel. Den paa Ledreborg bevarede gamle Kopi bærer Inskriptionen: «Hr. Joachim Trolles Søn til Lilløe — Anno Ætatis suæ 36» — d. v. s. 1551. Herluf er fremstillet i en sort, skindbræmmed Dragt med Fjerbaret paa Hovedet; om Skulderen bærer han Guldkæden med en Medaille som Hovedled og i sin venstre Haand holder han sine Handsker. Ansigtets lidet distingverede Træk ere som sagt overensstemmende med Billedet paa Altertavlen og svare langt bedre til dem, der ellers møde os i Samtidens Mandsportræter, end til dem, som den belgiske Kunstner har genfremstillet i idealiseret Skikkelse i Alabasteret. Af Herluf Trolles Portræt i Husdragt findes to senere, paa Lærred malede Kopier paa Herlufsholm.

Alle de fire malede Billeder af Fru Birgitte, som findes paa Herlufsholm, vise tilbage til en og samme Original. Denne Original, som reddedes ved Frederiksborgs Brand, er, efter i Mellemtiden at have været opbevaret paa Rosenborg, nylig paa ny ført tilbage til Museet paa det nævnte Slot. Det er malet paa Træ og bærer Indskriften: «Fru Birgitte Herloff Trolles Her Magnvs Gøe Danmarckis Righes Hoffmesters Datther anno aetatis svæe 39».

Det viser sig saaledes som en Pendant til det ovenfor beskrevne Billede af Herluf i Husdragt, som en saadan hænger ogsaa en Gentagelse af det paa Ledreborg. Høyen erkendte i sin Tid hint Billede af Fru Birgitte for et Originalbillede, mulig af Jakob Bink, om det end i Tidens Løb havde lidt ved Overmaling. Paaskriften beteg-

nede han som original, skaaet da Grunden blev overmalet. Birgitte Gjõe har ikke været nogen Skønhed. Ligesom Broderen Albert Gjõe til Krenkerup, hvis Portræt ogsaa findes paa Frederiksborg, har hun haft rød-blond Haarfarve og meget lyse Øjenbryn. Hendes Næse har haft en temmelig uskøn, bred, flad Form. Læbernes Flidsbueform paa Maleriet er ikke original, ogsaa Ansigtets venstre Side ansaas af Høyen for slet overmalet. Frederiksborg-Billedet som Original viser sig særlig ved den detaillerede Omhu, hvormed Klædedragt og Smykker ere behandlede. Man vil ved Sammenligning med den foregivne Original paa Herlufsholm, hvorefter Billedet i Jubilæumsskriftet af 1865 er stukket i Kobber, se, hvor fjærnt i denne Henseende dette Portræt staaer Frederiksborg-Billedet. Fru Birgitte er rigt beslaaet med Halskæder i alle de Former, Murkæde, Ringkæde, Snorekæde, Panserkæde, Taarnkæde¹⁾ o. s. v., som Samtiden benyttede. Men hun synes ikke om Halsen at have det Rubinbaand paa 25 Led, som Fru Birthe Bølle, hendes Broder Mogens Hustru, arvede efter hende. I en af Kæderne bærer Fru Birgitte lige som en større Mønt med Kongens Brystbillede og hans Navn i Omskriften. I de yngre og daarlige Kopier af Billedet²⁾ er der enten slet intet Præg at se i Mønten, eller ogsaa har man slet ikke lagt Vægt paa Portræthovedet og vilkaarligt gengivet Omskriften: Carolus Magnus. Det vides, at Christian III.s Gylden anvendtes som Broderskabs Tegn «Selskab»³⁾. Saavel Mænd som Kvinder optoges i de gamle Broderskaber og Fru Birgitte havde i sine unge Dage staaet Hoffet nær som en af Dronning Dorotheas Jomfruer. Der kendes endog saa sent som 1591 en af Christian III.s Gylden, hvis Avers viser Kongens Brystbillede med Fjærbaret, Profil fra venstre CHRISTIANUS 3 DANO REX og Revers Huitfeld-Friis Vaaben (3 Egern) omgivet af en Krans; derover LF og under: 91; paa denne Side er vel at mærke det oprindelige Præg udslebet og Fremstillingen udgraveret. Den originale Revers viste ellers Indskriften: unica spes mea Christus, og Aarstal, der varierede fra 1541. Mønten var støbt⁴⁾. Adskillige af de Perler, hvormed hendes Hue er udsyet, ere endnu bevarede. I sin Enkestand udsyede hun en Alterdug og en Messehagel med dem; da man senere kasserede disse, aftoges Perlerne, og meget rationelt hengemtes de i Stiftelsens Naturaliekabinet for dog senere at havne i dens Antikvitetsamling. Som ovenfor sagt lykkedes det ikke at genfremdrage Fru Birgittes Ansigt paa Fløjen til det lille Alter i Nationalmuseet. «Originalbilledet» paa Herlufsholm — hvorefter Kobberstikket udførtes i Jubilæumsskriftet — vil ved Sammenligning med Frederiksborg-Billedet, hvad enten det gælder Ansigt, Klædedragt eller Smykker, lade erkende en slet og sen Kopis udviskede Træk. Medens de omtalte originale Billeder af Fru Birgitte er fra Tiden før hendes Husbonds Død, 1565, er der bevaret et andet, der er malet i hendes Dødsaar (Tavle 12). Det ejes af Odense

---

¹⁾ Danske Samlinger III. 263.

²⁾ I Thotts Auktionskatalog 1787 nævnes S. 76 og i Klevenfeldts S. 279 Herluf Trolles og Birgitte Gjøes Portrætter fra 1551.

³⁾ Werlauf: De hellig Tre Kongers Kapel i Roskilde Domkirke, S. 30.

⁴⁾ Danske Mønter og Medailler, Chr. III. VII, 6—7.

adelige Jomfrukloster. Til Siderne under Fru Birgitte Slægtsvaaben (Gjøe, Bydelsbak) staar: «Fru Birgitte Giøe till Herlufs Holm døde A° 1574 | sal. Hr. Herluf Trollis i sin Alders 64. Aar». Men det kan selvfølgelig kun hvad Dragten angaar sammenlignes med den 6 Aar ældre Sarkofagfigur. Man vilde snarest kunne sige, at Sarkofagfiguren var udført efter Fru Birgittes Ansigtstræk paa et af de malede Portræter af hende fra hendes Fruerdage, om end Klædedragtens Snit er Enkedragtens, som hun bar den i sin sidste Levetid: Kjolen med de stramme Ærmer, de høje Flipper, det lange, over Panden lagte Enkeslør, eller med andre Ord efter et nu tabt Portræt, malet kort efter Herlufs Død.

Man har ment i Herlufsholms Kirke at have endnu en Portrætfremstilling af Fru Birgitte; hermed forholder det sig paa følgende Maade.

Oppe i en Niche (tilmuret Vindue) paa Sydsiden af Koret har fra gammel Tid staaet et Gipsbillede af en Kvinde i halv Figur til Hofterne. Da Melchior 1822 udgav sin Bog om Herlufsholm, skrev han, at der hængte Levninger af en Fløjels Kaabe om dets Skuldre, og det hedder sig fremdeles i denne Bog, at Sagnet fortalte, at det var Billedet af en Skjoldmø, som i Søslaget skulde have dræbt Herluf Trolle. Forfatteren mener imidlertid at kunne antage det for et let Billede af Stifterinden, med hvis Ansigtstræk paa Sarkofagen han finder, at det ikke er uligt. — Allerede 1810 noterer C. J. Thomsen «ved Væggen et Gipsbillede i Dragt i en Kasse, formentlig Birgitte Gøye». Da Konservator Steffensen og jeg saa denne Figur, hvis Fløjels Kaabe nu var gaaet helt tabt, var den nedtaget fra sin Plads, og man var ifærd med at vaske den med en Skruppe. Figurens Interesse og Betydning slog os straks, og den videre Rensning og Restauration faldt i Konservatorens Lod. Figuren var dækket af et Lag Hvidtekalk; ved forsigtig at fjærne denne sporedes det, at Ansigt og Hænder havde været malede, og den i Gipsen modellerede Hovedbedækning forgyldt. Dette viste sikkert hen paa, at Figuren havde skullet forestille en bestemt Person, og det var da ikke saa mærkeligt, at den endog havde været iklædt vedkommende Tidsalders Dragt; alene paa Huen, Fru Pernille Gøye bærer paa hendes Gravsten i Herlufsholms Kirke, som vi siden nærmere skulle omtale, er Tiden klart det 16. Aarhundrede. Men ved nærmere Betragtning viser det sig fremdeles, at Figuren ikke kan være modelleret efter en Original; den er støbt i en Form, taget over Vedkommende som Lig, omsluttet af en strikket Undertrøje. «Liget» tegner sig ved den indfaldne Mund, Næsetippens svage Bøjning; Øjeabningerne ses udstaaende. Ogsaa Kroppen, af hvilken navnlig Hænderne tydeligt ses formede over Naturen, viser, som navnlig Professor Chievitz bestemt har erklæret, hen paa et hvilende Lig. Albuerne ere under Afformningen støttede mod en vandret Plan, den fyldige Overarm har antaget en fladtrykt Form, og et Tryk er blevet staaende paa Brystet i Fedtmassen. Halsens temmelig langstrakte Form synes ikke at være den originale. Sammenføjnngen af Krop og Hoved synes at være noget vilkaarlig.

Ved denne Figur føres vi tilbage til en ældgammel Fremstillingsform for Plastiken: Ligmasken og den derpaa byggede paaklædte Effigiefremstilling, som nylig gentagne Gange er behandlet af Direktør Bernhard Olsen i en udførlig til Dansk Panoptikons

Katalog knyttet Afhandling om Voksplastiken. Det vides, som sagt, at der blev taget Dødsmaske over Frederik II., og i den citerede Afhandling er efter Anvisning af nærværende Forfatter omtalt, at der i Nationalmuseets danske Samling findes to andre noget utydelige kvindelige Effigiekroppe i Gips, der uvilkaarligt leder Tanken hen paa den i Herlufsholms Kirke bevarede.

Rektor Melchior var lige over for Traditionen om, at det fremstillede Herlufs onde Aand, tilbøjelig til at gætte paa hans gode Aand, Fru Birgitte, og nægtes kan det ikke, at hans Bevæggrund, en vis Familielighed med Fru Birgittes Portræt fra 1551, er tilstede. Men de Midler, der nu staa os til Raadighed til at afgøre dette Spørgsmaal: Portrætet fra Fru Birgittes Dødsaar med de tre tydeligt fremstaaende Knopper i Ansigtet, og særlig Udmaalingen af hendes Kranium, som af Professor Chievitz blev prøvet paa Gipsfiguren, viste bestemt bort fra Melchiors Antagelse. Men ikke umuligt er det, at Vejen, han antyder, er den rigtige, og at Figuren forestiller Fru Birgittes Søster, Pernille, om hvem der paa denne Maade vilde være bevaret et monumentalt Effigie i den Kirke, hvor hendes sidste Husbond Herluf Trolles Broder Børge kom til at hvile.

Gravstene over Herluf Trolles og Birgitte Gjoes nærmeste Slægt.

Vi skulle i det følgende nærmere dvæle ved bevarede Gravstene over Herluf Trolles og Birgitte Gjoes nærmeste Slægt. Som det vil ses, skyldes de for største Delen den samme Pietet hos det nævnte Ægtepar overfor afdøde Frænders Grave, for hvilken Monumenterne i Herlufsholm Kirke ere Udtryk.

1. Birgitte Gjoes Moder.

Den 9. Novbr. 1513 døde Fru Mette Bydelsbak, Rigshofmesteren Mogens Gjoes Hustru. Deres Ægteskab var velsignet med 8 Børn: Sønnerne Axel, Eskil og Albert, og Døtrene Sofie, Birgitte, Mette, Ellene og Pernille. Fru Mettes her afbildede Gravsten (Tavle 13) ligger nu foran Alteret i Gunderslev Kirke, Sognekirken for Gunderslevholm, en af Mogens Gjoes Hovedgaarde; men hun er uden Tvivl først bleven begravet i Graabrødre Kloster i Næstved og ført til hin Kirke efter Klosterets Nedlæggelse. I Gunderslev Kirke findes nu ogsaa andre Gravstene, som maa antages oprindelig at have været i Graabrødre Kirken i Næstved. At vi maa søge hendes oprindelige Hvilested her, maa antages at fremgaa deraf, at hendes Husbond i sit 1514 udstedte Testamente udtrykkelig bestemmer, at hans Lejersted skal være i denne Kirke. For Lejerstedet lover han 100 Mark Penge og, paa gammel Vis, sin bedste Hest og sit Harnisk, som han selv plejede «at ride udi». Men Skæbnen vilde det anderledes.

Mogens Gjõe giftede sig paa ny, denne Gang med Margrete Sture, og da hun døde 1528, efter at have født ham 10 Børn, lod han hende begrave i Voldum Kirke; herhen førtes ogsaa 1544 hans afsjælede Legeme. Det er muligt, at Fru Mettes Ben ere blevne nedlagte her i den store Familiegrav, medens hendes oprindelige Gravsten kun førtes til Gunderslevholms Sognekirke, men det er ikke sandsynligt. Vel findes hendes Billede ogsaa paa den store Gravsten, som blev lagt over Hr. Mogens og hans to Hustruer, men vi savne ikke Eksempler paa, at en Person fremstilles udhugget paa en Gravsten, uden at det er angivet, at hun hviler andensteds.

Gravstenen over Mette Bydelsbak er en smuk stor gullandsk Sandsten 4 Al. 16¹/₄“ lang 2 Al. 22“ bred. Den viser Fru Mettes Billede i fuld Størrelse med Hænderne foldede over Brystet, iført Kjole med Pufærmer, pibet Krave og pibede Haandlinninger; paa Hovedet bærer hun en baldyret Hue. Stenens Ornamentik er ret ejendommelig: store stiliserede Bladstængler rejse sig til begge Sider for Figuren. Denne staar ligesom under en Baldakin, der dannes af Grene med stiliserede som brede Slyngplanter opviklede Baand. Disse minde om de udskaarne Baldakiner paa vore Altertavler, de store Bladstængler om samtidig malede Dekorationer paa Kirkehvelvinger; men der er ikke bevaret nogen Gravsten fra Middelalderens Slutning, paa hvilken Tidens ornamentale Motiver spille en saa fremtrædende Rolle. Vidner særlig Bladornamentiken om Renæssancens Begyndelse, peger den ornamentale Frise med Fru Mettes fædrene og mødrene Vaabener (Bydelsbak og Brok) hen paa ren Gotik. Ogsaa efter gotisk Stils Traditioner ere Evangelistmærkerne og de omsluttende Mærker i Hjørnerne. De afbryde Indskriftbaandet langs Stenens fire Sider, hvis danske Sprog maa antages at vise os, at Mesteren, som har hugget Stenen, har været dansk: «HER LIGER ERLIG OCH VELBYRDIG QVINDE FRV METTE HER MOGENS GØIES HVSTRV TIL KRENKERVP, SOM VOR ALBRET BYDELSBAGS DOITR OCH DØD HVN I THEN OOR MD. X II FIAT MISERICORDIA.»

2. Birgitte Gjøes Fader med begge sine Hustruer.

Den 4. Maj 1560 sluttede Herluf Trolle en Akkord med Lavrids Stenhugger i København, hvorved denne forpligtede sig til for en Betaling af 40 Daler paa egen Kost og Tæring at udhugge en Ligsten med 3 Billeder paa efter leveret Tegning og til at følge Stenen fra København, naar Herluf Trolle tilsagde ham. Omkostningerne skulde udredes af alle Hr. Mogens Gjøes Arvinger. Den Skipper, som førte Stenhuggeren med sit Redskab fra København til Aarhus, fik 1 Daler. Mikkell Persen i Lille Ring fik 35 Daler 2 Skilling for at føre Stenen fra Aarhus til Voldum, og Lavrids Stenhugger fik yderligere 1 Daler for at føre Stenen ind i Kirken.

Af den i Voldum Kirke nedlagte Sten over Mogens Gjõe og hans to Hustruer meddeles Afbildning paa Tavle 14. De tre Billeder, paa hvilke Akkorden fæster sig, ere, som Skriften forneden udviser: «ERLIG OC VELBYRDIG MAND OC STRENGE RITTER HER MAGNUS GOIE TILL KRENKERUP DANMARCKS RIGIS HOFFMESTER OC BEGGE HANS HUFSTRUER FRU METHE HER ALBRET BYDELSBAGS DATTER OC FRU MARGRETE CLAUS STURIS DATTER ANNO DNI 1544». Aarstallet er Hr. Mogens Gjøes Dødsaar (9. April 1544). Som Portrætfigurer har

Billederne noget Værd, knap nok have de Værd som Kostumefigurer. Fruerdragten tilhører Tiden ved 1560 og Margrethe døde allerede 1528. Hr. Mogens Gjoes Skikkelse med Lansen i Haanden er ret stereotyp for Tiden (jvfr. Ligstenen over Børge Trolle, Tavle 18), og der findes ingen Lighed mellem det af Hr. Mogens opbevarede Portræt og Ligstenens Fremstilling af ham.

3. Birgitte Gjoes Broder.

Birgitte Gjoes Helsøskende, Børn af Rigshofmesteren og Mette Bydelsbak, døde alle forholdsvis tidlig; hun selv blev den sidstlevende.

Baade før hun blev gift og senere, da Herluf Trolle stod ved hendes Side som hendes Ægtemand, se vi, med hvilken Pietet hun omfatter sine afdøde Slægtinge og søger at smykke sine nære Frænders Grave.

I Voldum Kirke, Sognekirke til Faderens Herresæde Klavsholm, lader hun 1543 lægge en Sten over sin ældste Broder Axel (Tavle 15). Han havde levet i barnløst Ægteskab med Dorte Lindenov og døde 1537. Hans Enke var vel den, der nærmest skulde have været kaldet til at lægge Sten over hans Grav. At hun ikke gjorde det, kan forklares ved, at hun snart efter blev gift med Kristoffer Munk. 6 Aar efter Broderens Død lod Jomfru Birgitte Stenen lægge.

Stenen er ret sjælden ved sin Udhugning og er et i det hele vel udført Arbejde. Enkeltheder som Evangelistmærkerne i Hjørnerne, hvis Orden er afvigende fra den almindelige, og Ahneskjoldets Form, ja endog selve den Maade, hvorpaa Figuren er fremstillet, holdende sit Vaabenskjold, minder om Middelalderens Stil. Men det samlede Indtryk er dog, at Renæssancen har sat sit Stempel paa hele Arbejdet. Hr. Axel staar under en tredelt Bue i fuld Rustning, med aabent Visir paa Hjælmen, som meget ligner den, der hører til Herluf Trolles Rustning; Hovedet er, hvad der er sjældent, set i Profil. Det lange i Skeden stukne Sværd løfter han med venstre Haand; af Daggerten paa hans højre Side ses kun Fæsteknappen og Dopskoen. Hans højre Haand hviler paa Ahneskjoldet, hvis Plads er bestemt ved de andre Skjolde, der vise Hr. Axels adelige Stamme gennem 4 Generationer saavel paa mødrene som paa fædrene Side. Indskriften om Stenens fire Sider lyder: «ONDER THENNE STHEN LIGGER AXEL GOIE HER MONS GOIE K(GL) M(T) DANMARK RIG(IS) HOFMESTER SØN, SOM DØDE PAA CLAXHOLM AO. 1537 SANTE EGIDI DAG¹) THEN STEN LOD HANS SUSTIR IOMFRW BERITTE GØIE (OCH) LEGGE PAA HANS GRAF THER MANT SKREF GUDTZ AAR 1543».

Der er den Mærkelighed ved denne Sten, at Indskriften hele Vejen suppleres ved Tilføjelser og Rettelser i Randen, snart hele, snart halve Ord, snart enkelte Bogstaver. Der findes vel Eksempler paa Gravstene, saavel fra Middelalderen som fra Renæssancetiden, paa hvilke enkelte Ord eller Bogstaver kunne være føjede til over Linierne, men Axel Gjoes Sten er, hvad Tilføjelser og Rettelser angaar, enestaaende.

---

¹) Den 1. September.

Tilføjelserne falde paa de mærkeligste Steder; stundom synes hvert andet Ord, stundom f. Eks. hver anden Linie af en Forskrift udeladt, og dog skulde man tro, at dengang som nu havde man tegnet Indskriften paa Stenen inden den huggedes. Der er imidlertid intet i Ordenes Stavemaade, som tyder hen paa, at Stenhuggeren ikke har været Sproget mægtig.

4. Herluf Trolles Moder og Broder.

I Torup Kirke, Strø Herred, ved Frederiksværk ligger en Gravsten, uanselig i Størrelse (3 Al. $7\frac{1}{2}$ " lang, 1 Al. 18" bred), raat og slet hugget (Tavle 16). Stenen fremviser Figurbilleder af dem, som nævnes paa Indskriften forneden: «ANNO 1535 HER LIGER ERLIG OCH VELBYRDIG FRUE KIERSTINE SKAFFVE S JACOP TROLLIS QUONDAM TIL LILØ OCH HINIS SØN NIELS TROLLE TIL TOROP». Fru Kirstine er i Fruerdragt. Hun døde 18. Septbr. 1534, hendes Ægtefælle først 1546. Da han paa Stenen kaldes salig, er denne tydeligvis hugget efter hans Død, og som den følgende Sten viser, ikke lidet efter. Niels Trolle, den yngste af Herlufs Brødre, Stamfader til den nyere danske Slægt Trolle, er fremstillet i Rustning med et stort Slagsværd. Figurerne staa under en dobbelt, af to Søjler baaren Baldakin, hvorover findes Trolle-Tott og Skave-Trolle Vaabnene. Ved deres Fødder ses et memento mori, lige saa haandværksmæssig slet som Gengivelsen af den øvrige Tegning.

Her ender Dr. Henry Petersens Optegnelser. Der foreligger ingen Beskrivelse af de to paa Tavle 17—18 afbildede Gravstene, ej heller nogen Antydning om Forfatterens Opfattelse af deres Betydning indenfor Kresen af de Mindesmærker, som ere knyttede til Herluf Trolles og særlig Birgitte Gjoes Navne. Udgiveren tilføjer i det følgende nogle faa orienterende Bemærkninger om de to ubeskrevne Mindesmærker. Forfatterens Mening har utvivlsomt været den, at alle de paa Tavle 16—18 afbildede Gravstene have været bekostede af Herluf Trolle og Birgitte Gjøe, og derfor hører med ind i Rækken af de til det berømte Ægtepar knyttede Mindesmærker.

---

5. Herluf Trolles Fader og Broder.

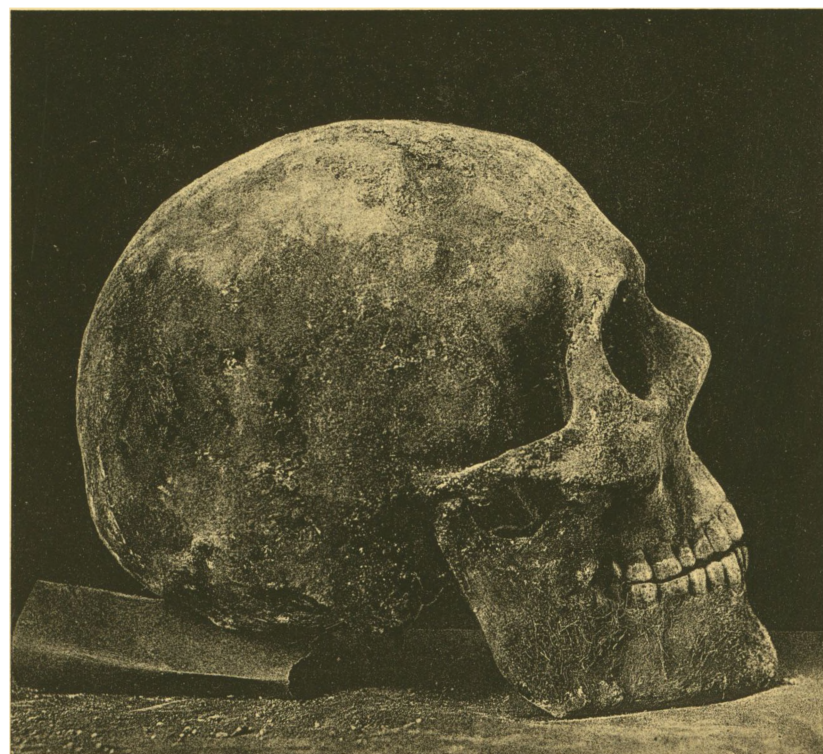
I Aasum Kirke ved Kristianstad i Skaane findes den paa Tavle 17 afbildede Ligsten. Den er 4 Al. lang, 2 Al. 14" bred. De paa Stenen afbildede Figurer fremstille, som Indskriften lyder, Herluf Trolles Fader Hr. Jakob Trolle til Lillø og Herlufs Broder Byrge Trolle til Lillø. De staa under to ved en bred Pilaster adskilte Buer, iførte fuld Rustning og med løftet Slagsværd i Haanden. Indskrifterne lyder: «HER LIGGER

ERLIGE OGH WELBYRDIGE MAND HER JACOP TROLLE TIL LILLØ 154.» og «HER LIGGER ERLIGE OG WELBYRDIGE MA[N]D BYRGE TROLLE TIL LILLØ». Foroven findes Trolle-Tott og Trolle-Skave Vaabnene, omslynget af Akanthusblade.

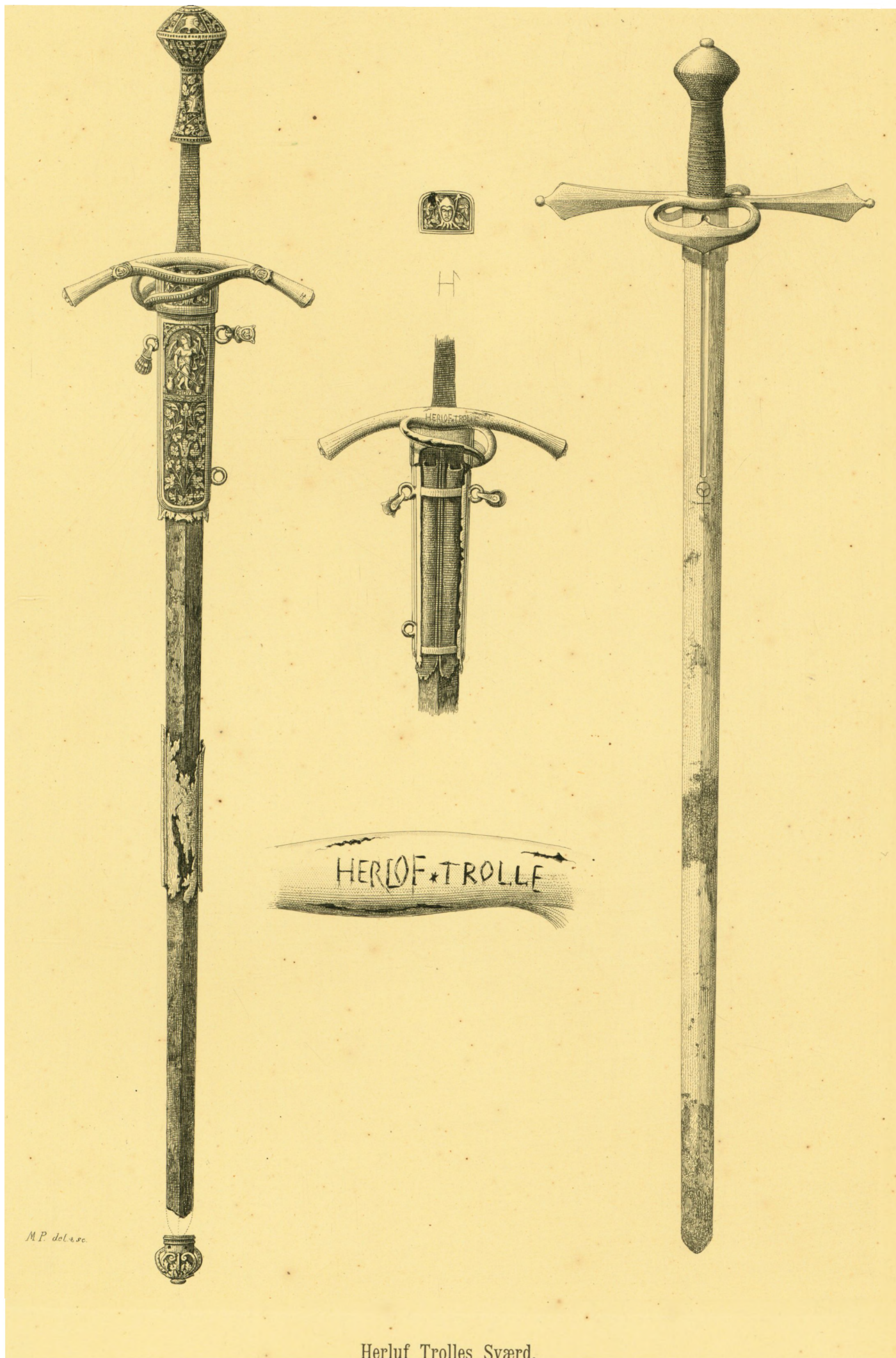
6. Herluf Trolles Broder og Svigerinde.

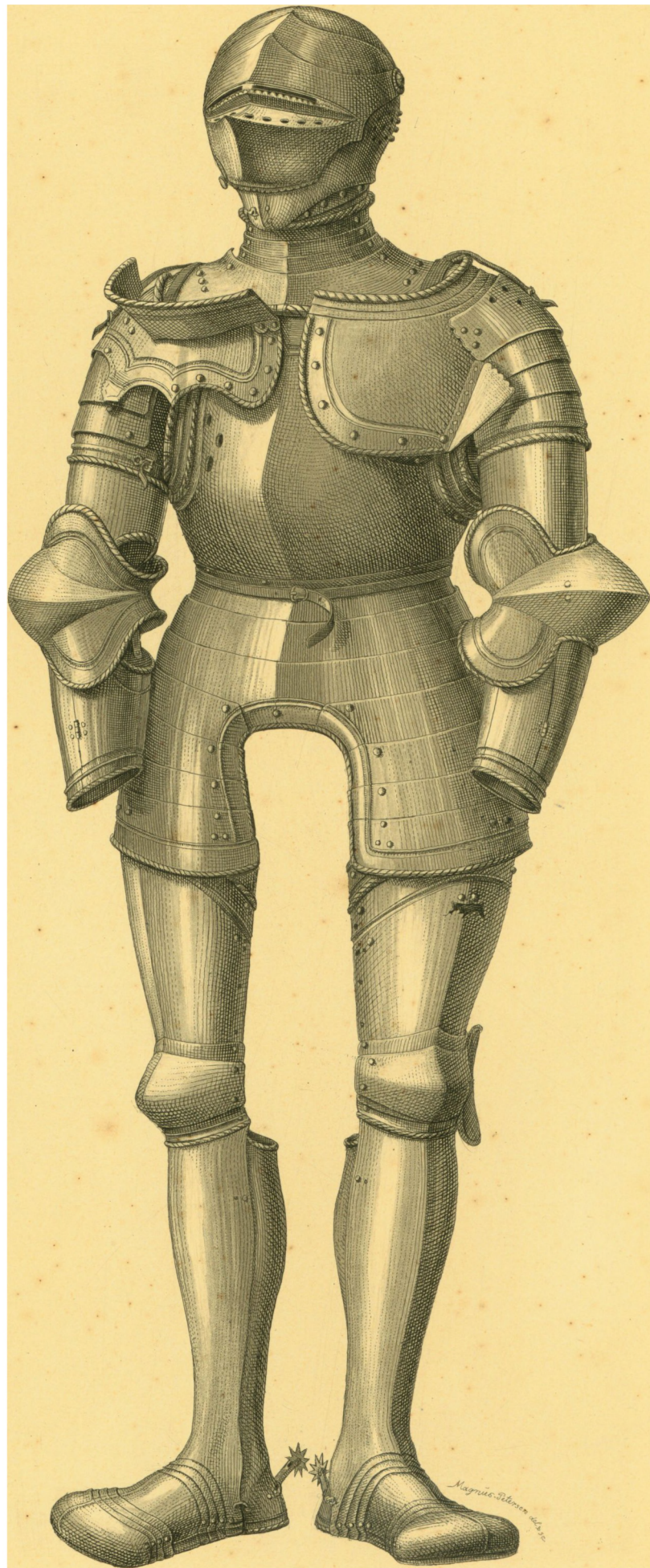
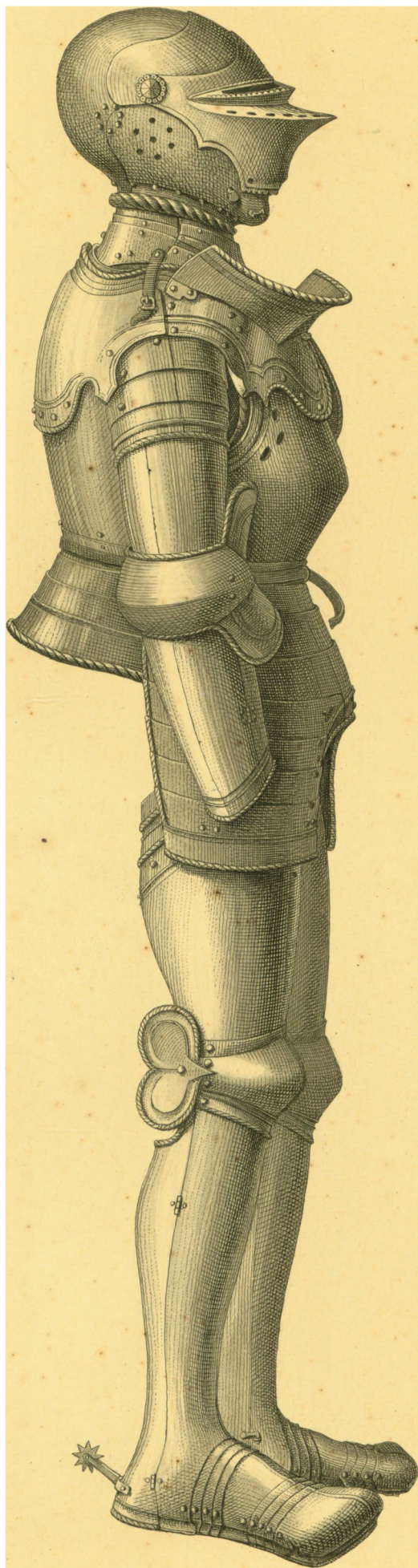
Herluf Trolles Broder, Hr. Byrge Trolle til Lillø, var gift med Pernille Gjõe, Fru Birgittes Søster. Denne døde allerede 1552 og ligger begravet i Torbenfeld Kirke. Hr. Byrge døde som Forstander paa Herlufsholm 1571 og blev begravet i Herlufsholm Kirke. Over ham lagde Fru Birgitte den paa Tavle 18 afbildede Ligsten. Den pragtfulde 4 Al. 23" lange og 2 Al. 18" brede Sten er af gullandsk Kalksten. De i den huggede Figurer fremstille Hr. Byrge Trolle og hans Hustru. Indskriften forneden lyder: «HER LIGGER BEGRAFFVET ERLIG OCH WELBYRDIG MAND HER BØRRE TROLLE TIL LILLØE, RIDER, HVES SIEL GVD HAFVVE SOM DØDE THE[N]D 28 JVLII AAR 1571. FRO PERNILLE GØYE HANS HØSTRO DØDE AAR 1552 LOFFVERDAGEN FOR SANTI GREGORII OCH LIGGER BEGRAFFVET WDI TORPENFELDE KIRKE GVD WERE THENWM NADIG OCH BARMHIERTIG». Foroven er indhugget: «H : TROLLE : ALDTING KOMER AFF GVD LIFFVET DØDEN ARMOED OC RIGDOM. B : GØIIE : FRØCTE GVD GIØR HVAD RET ER OC FORLAD TIG ICKE PAA MENISKEN». Figurerne staa under en Bue baaren af Pilastre med joniske Kapitæler. Paa Pilastrene over dem og paa deres Fodstykker ses til hver Side fire Vaaben: Til venstre: Trolle, Skave, Tott og Valkendorf, til højre: Gjõe, Bydelsbak, Rosenkrands og Brok. Hr. Byrge er iført fuld Rustning, Hjelm med aabent Visir og Fjerbusk; i højre Haand holder han Turnerslansen, medens venstre Haand bærer et Skjold med hans Slægtvaaben. Fru Pernille er iført Fruerdragt.

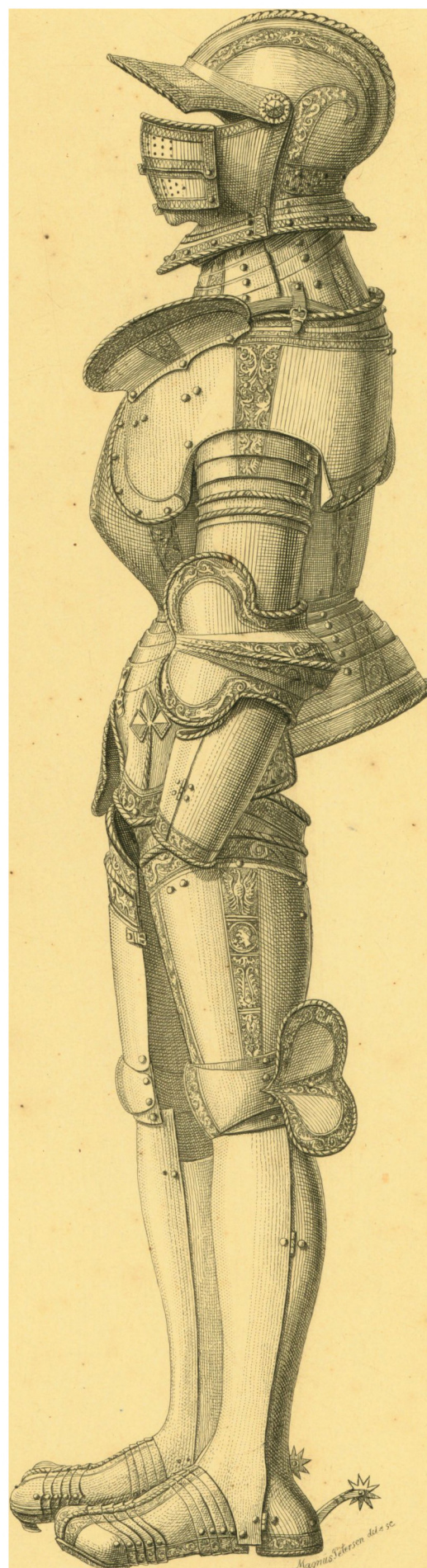
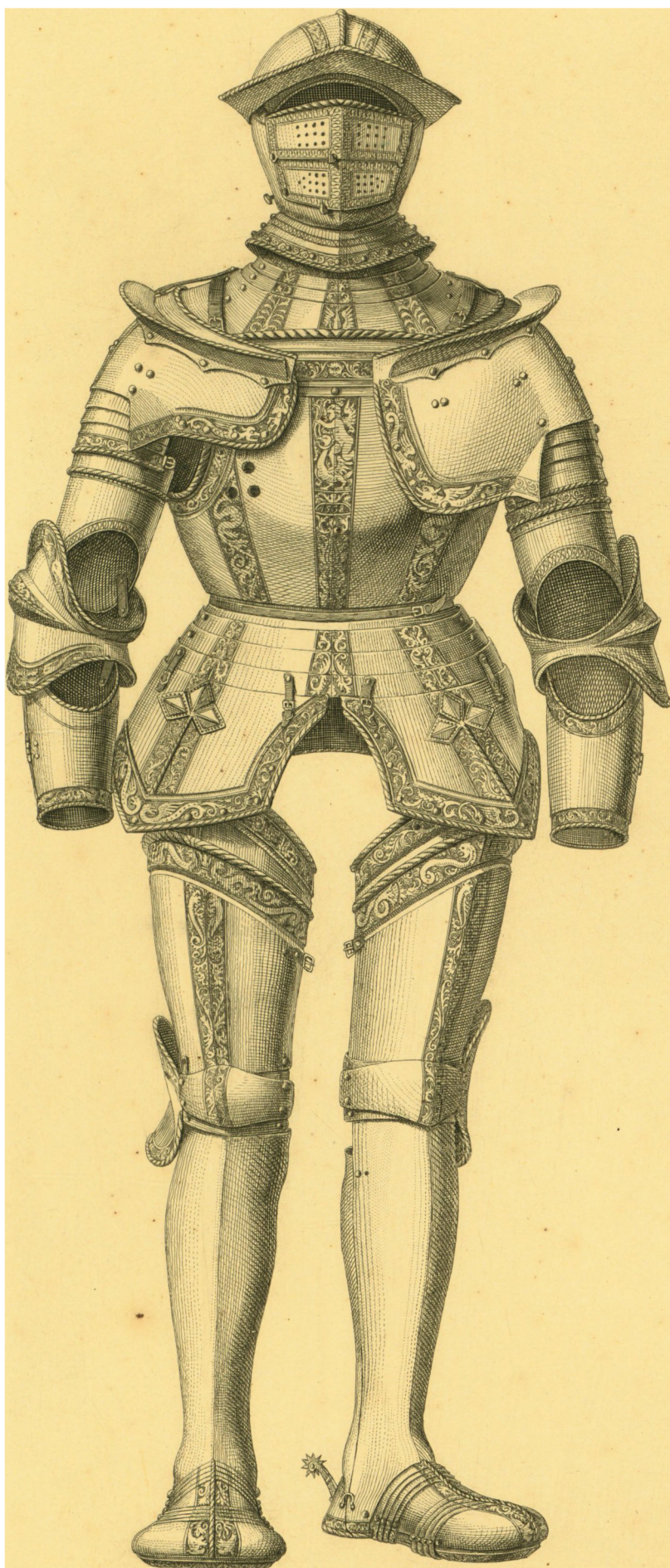

Herluf Trolles Kranium.

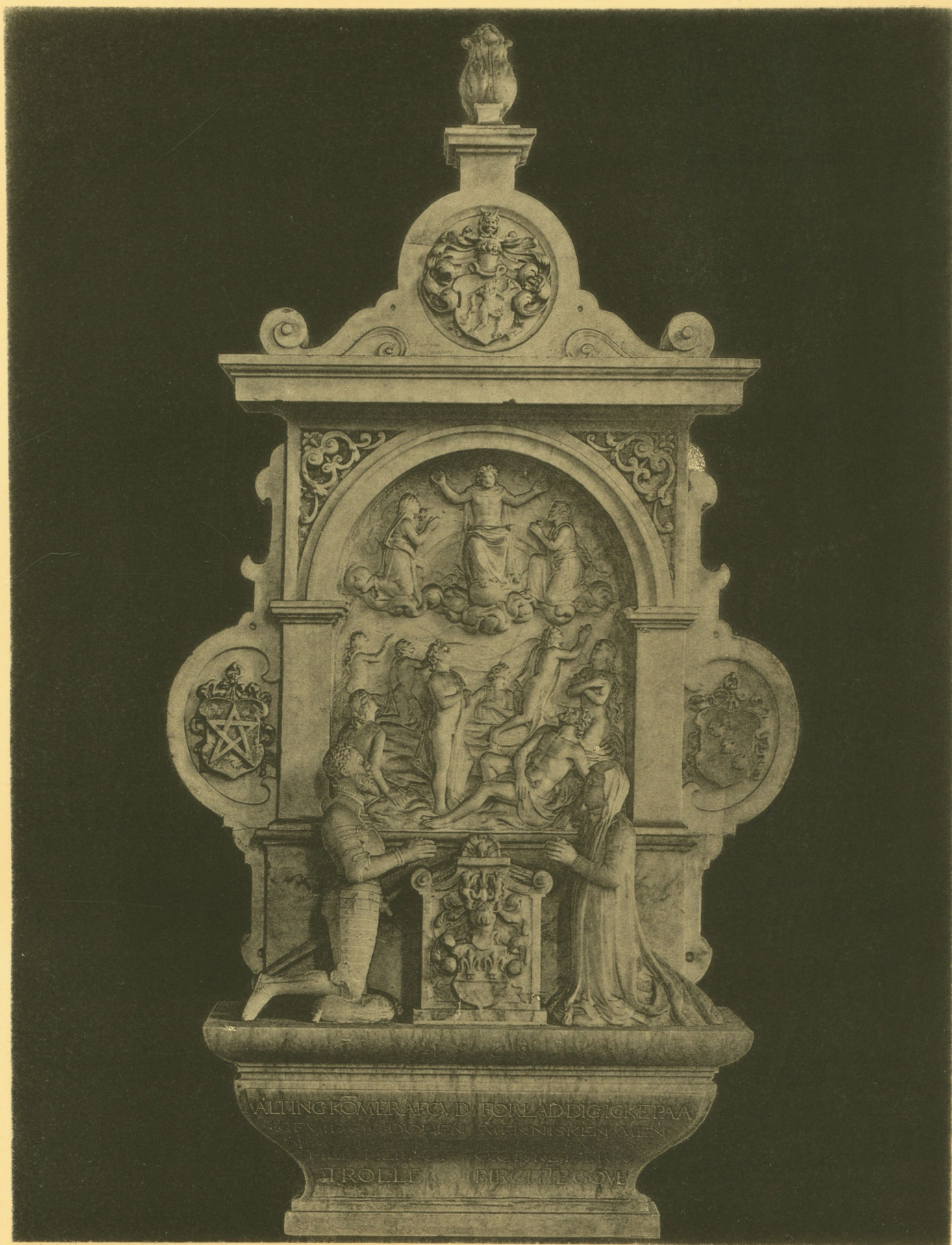

Herluf Trolles Rustning.

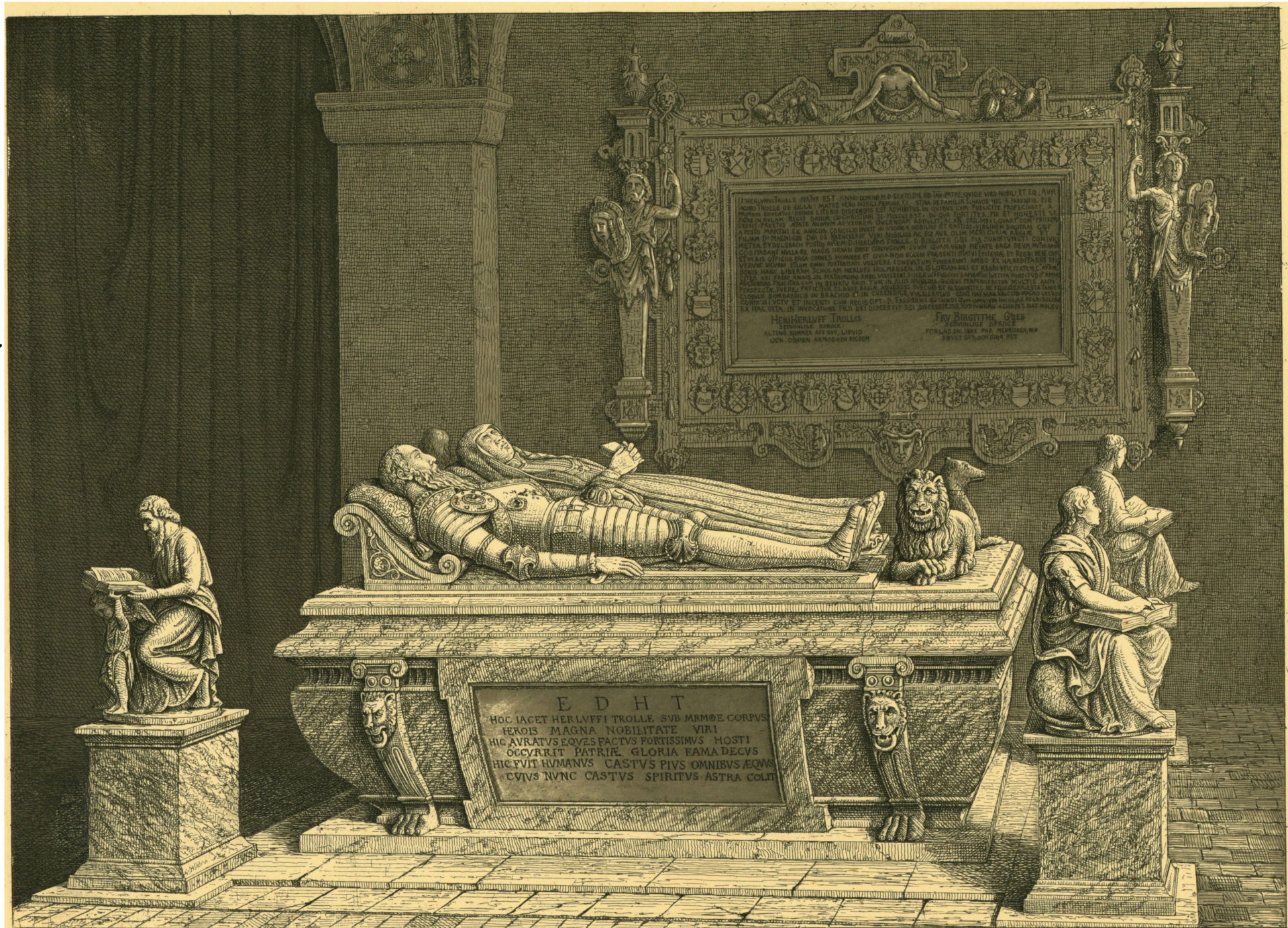

Byrge Trolles Rustning.

Altertavle i Herlufsholm Kirke.

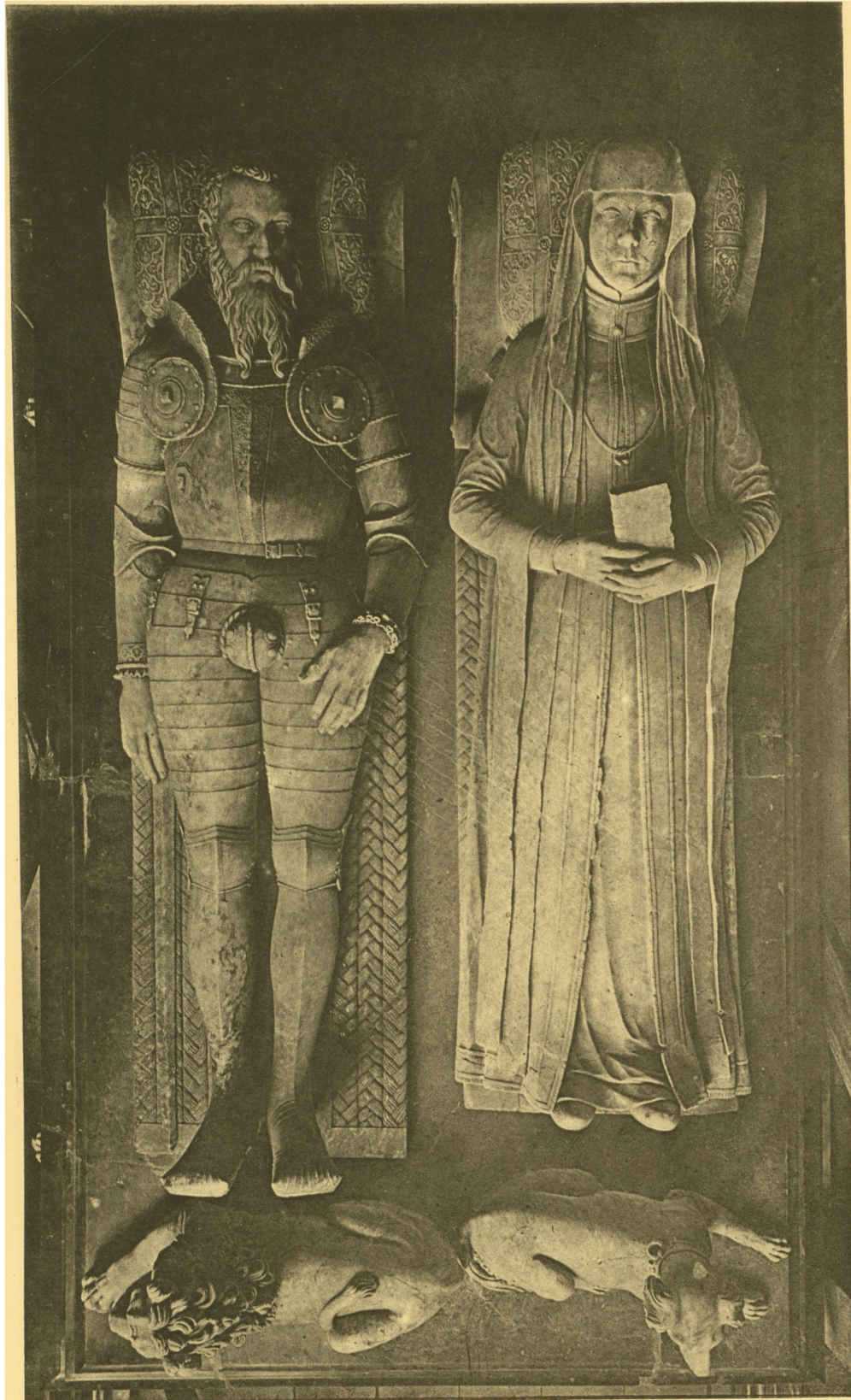

M.P.

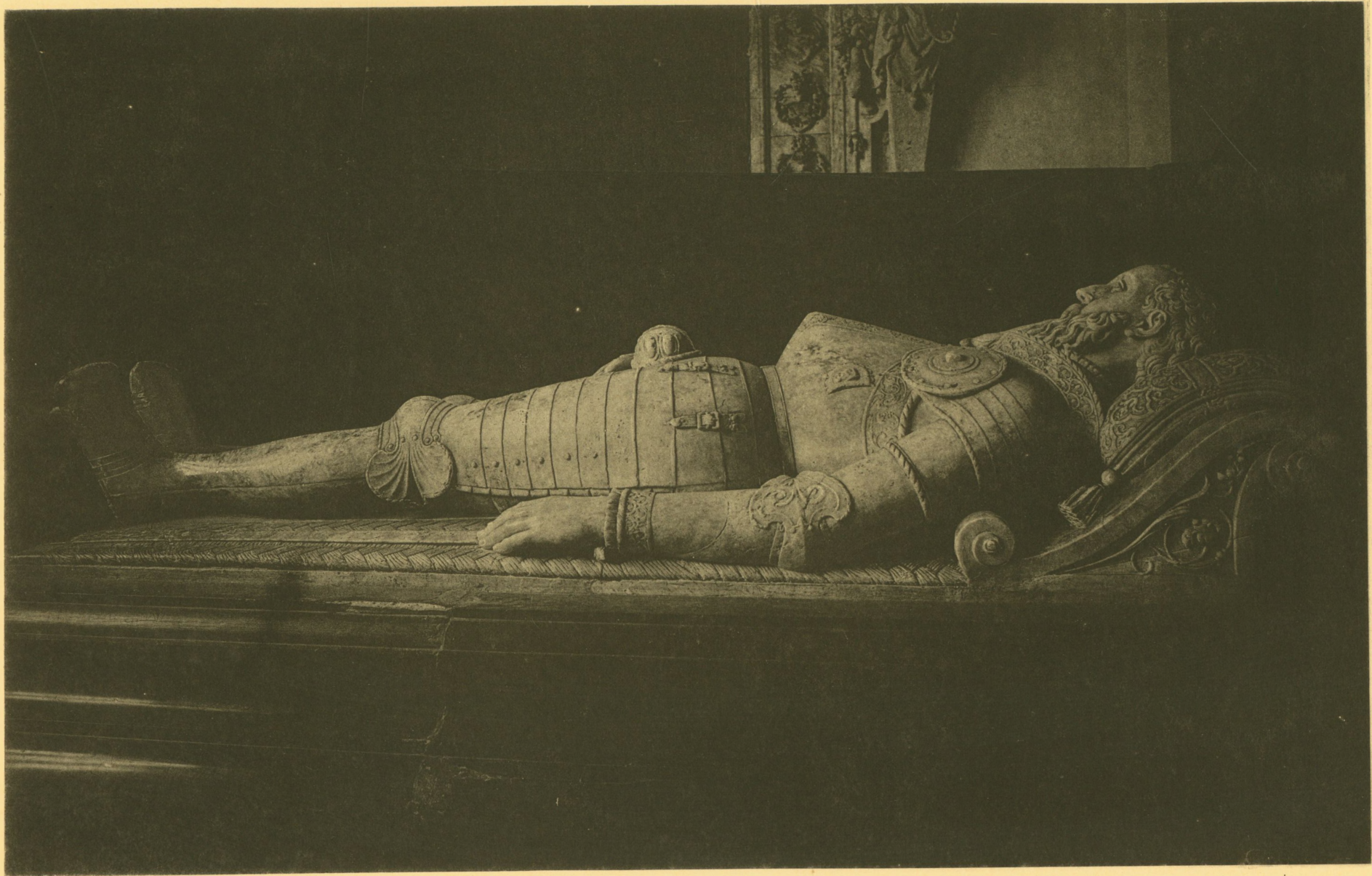
Herluf Trolles og Birgitte Gjøes Gravmonument i Herlufsholm Kirke.

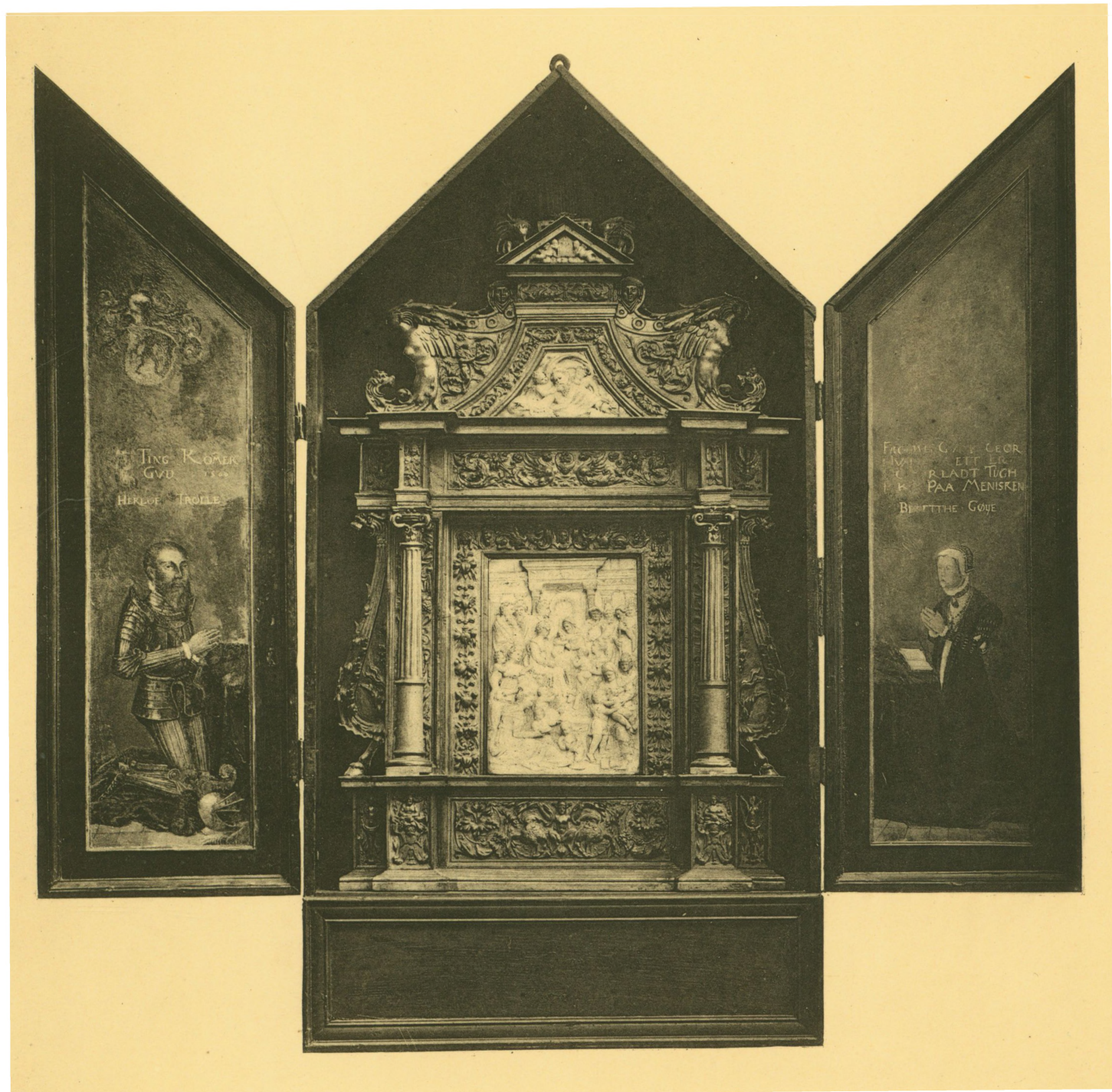
Herluf Trolles og Birgitte Gjoes Gravmonument i Herlufsholm Kirke.

Herluf Trolles og Birgitte Gjæs Gravmonument i Herlufsholm Kirke.

Herluf Trolles og Birgitte Gjoes Gravmonument i Herlufsholm Kirke.

Altartavle i Nationalmuseet med Herluf Trolles og Birgitte Gjoes Portrætter.

Herluf Trolles Portræt paa Altertavlen i Nationalmuseet.

Birgitte Gjoes Portræt i Odense adelige Jomfrukloster.

Magnus Nielsen del. sc.

Ligsten over Mette Bydelsbak i Gunderslevholm Kirke.

M.P.

Ligsten over Mogens Gjõe med begge sine Hustruer i Voldum Kirke.

M.P.

Ligsten over Axel Gjøe i Voldum Kirke.

Ligsten over Fru Kirstine Skave og Niels Trolle
i Torup Kirke.

Ligsten over Jakob Trolle og Byrge Trolle i Aasum Kirke.

Magrús-Jørgensen del & sculp.

Ligsten over Byrge Trolle og Pernille Gjøe i Herlufsholm Kirke.

KØBENHAVN. — GRAEBES BOGTRYKKERI.